A. Arzumanyan

Dünya Kapitalizminin Bugünkü Buhranı

SOL
YAYINLARI

DÜNYA KAPİTALİZMİNİN BUGÜNKÜ BUHRANI

A. ARZUMANYAN

SOL YAYINLARI YİRMİ ÜÇ

DÜNYA KAPİTALİZMİNİN BUGÜNKÜ BUHRANI

A. ARZUMANYAN

ÇEVİREN
ORHAN SUDA

A. Arzumanyan'ın **Krizis mirovogo kapitalizma na sovremennom etape** adlı eserinin Fransızcaya çevrilmiş olan üç bölümünü **Orhan Suda** dilimize çevirmiş ve kitap **Sol Yayınları** tarafından **Dünya Kapitalizminin Bugünkü Buhranı** adı ile Aralık 1966 tarihinde **Ankara**'da **Başnur Matbaası**'nda dizdirilip, bastırılmıştır.

İ Ç İ N D E K İ L E R

7 İki dünya sistemi arasındaki kuvvetler oranı kökten değişmiş bulunuyor.
24 Sömürge sisteminin parçalanışı
45 Dünya emperyalizminin çöküşü

BİR

İKİ DÜNYA SİSTEMİ ARASINDAKİ KUVVETLER ORANI KÖKTEN DEĞİŞMİŞ BULUNUYOR

DÜNYANIN sosyalizm ve kapitalizm diye iki sisteme ayrılması ve bu iki sistemin birbirine karşı giriştiği mücadele, kapitalizmin genel buhranının başlıca belirtisidir. Bütün sosyalist kampın ekonomik başarıları, dünya kapitalizminin buhranını daha da artırmaktadır.

Son on yıllık ekonomik yarışma boyunca Sovyetler Birliği ile Birleşik Devletler ve dünya sosyalist sistemi ile dünya kapitalist sistemi arasındaki kuvvetler oranında köklü bir değişiklik olmuştur. Kapitalizm gittikçe derinleşen genel bir buhrana gömülürken, sosyalizm üretici güçlerin dev adımlarla ilerlediği bir devreye girmiştir. Sosyalizm, kapitalizmi ekonomik planda geriletmekte ve

boyuna yeni mevziler ele geçirmektedir. Bu, sosyalist ekonominin, kapitalist ekonomiden hissedilecek kadar daha hızlı gelişmesinin doğrudan doğruya sonucudur.

İki sistem arasındaki ekonomik yarışmada gelişme ritimleri sorunu, tâyin edici bir rol oynamaktadır. Bu bakımdan, kapitalizmin genel buhranının yeni safhasını nitelendiren olgu, en büyük kapitalist memleketin yani Birleşik Devletlerin ekonomik gelişme ritimlerinin son derece zayıflamasıdır. Amerikalı iktisatçlar da kendi ekonomilerinin yavaş olduğunu belirtmektedirler. Aslında, bu, sadece 'yavaş' ekonomi değil, derin sarsıntıların tehdidi altında bir ekonomidir.

Öteki kapitalist ülkeleri de, üretim artışı ritimlerinde bir azalma beklemektedir. Uzun zamandan beri İngiltere'nin ekonomisi son derece ağır bir tempo ile gelişmektedir. Buna benzer bir yavaşlama Fransa'da ve Federal Almanya'da da görülmektedir. İtalya ve Japonya ise, üretimlerini hızla artırmak imkânını yakın bir gelecekte kaybedeceklerdir.

Kapitalist ülkelerin ekonomik gelişme ritimlerindeki bu yavaşlama ve aynı zamanda, bu ekoonmilerde derin sarsıntılara yol açabilecek çelişkilerin artması iki sistem arasındaki yarışmaya yepyeni özellikler vermektedir. Başlıca iki büyük devlet olan Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri ekonomileri arasındaki açıklık şimdiden son derece bir hızla azalmakta ve kapitalizm için bir felâket halini almaktadır.

Sovyetler Birliği ile Amerika Birleşik Devletlerinin karşılaştırmalı ekonomik gelişme ritimleri nedir?[1] [Tablo: I]

1955'ten 1963'e kadar geçen son yedi yıl esnasında, sınaî üretimdeki yıllık artış ritmi ortalaması Sovyetler

---

[1] "Sovyet Birliği Millî ekonomisini geliştirmek için hazırlanan Devlet Planının Uygulanmasının Sonuçları Üstüne," Pravda, 23 Ocak 1926.

[Tablo: I]

	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961
S. S. C. B.	100	111	128	134	150	163	177
A.B.D.	100	103	104	97	109	113	114

Birliğinde %10, Amerika Birleşik Devletlerinde %2,1'dir. Bu olgu, Sovyet ekonomisinin, Amerikan ekonomisinden çok hızlı bir tempoyla geliştiğini açıkça göstermektedir.

Sosyalist dünya sisteminin tümü, kapitalist dünya sisteminden çok daha büyük bir hızla gelişmektedir.

1951'den 1961'e kadarki son onbir yıllık devrede üretimle ilgili rakamlara göre sınaî üretimdeki yıllık artış ortalaması, sosyalist sistemin tümünde %13,3 olduğu halde, kapitalist ülkelerde sadece %4,8'e çıkmıştır. Öyleyse, bu devre boyunca sosyalist ülkelerin sınaî üretimindeki yıllık artış, kapitalist ülkelerdeki artışın aşağı yukarı üç katıdır.

Görüldüğü gibi sosyalizm, sınaî üretim alanında kapitalizmi durmadan geçmektedir. Sosyalist ülkelerin sanayii bugün dünya üretiminin %36'sını temsil etmektedir; bu miktar, 1955'de %27 idi.

Sosyalizm, kapitalizmi sadece gelişme ritimleriyle değil, sınaî üretimdeki mutlak artışla da geçmektedir. Sovyetler Birliğinde 1953 - 1960 döneminde sınaî üretimin tümündeki yıllık mutlak artış, ortalama olarak Birleşik Devletlerdeki artışın hemen hemen iki katıdır. Aşağıdaki tablo, en önemli ürünlerde 1951'den 1960'a kadar olan üretim artışını mutlak rakamlarla göstermektedir. [Tablo: II]

Sovyetler Birliğinde sınaî üretim, 1950'de Birleşik Devletlerdeki sınaî üretimin aşağı yukarı %30'u iken, bugün %60'ından fazladır. Bugün Sovyetler Birliği sanayii, İngiltere, Fransa, İtalya, Kanada, Japonya, Belçika ve Hollanda'nın toplam üretiminden daha çoğunu üretmektedir. Oysa bunlar yüksek bir sanayi gelişme düzeyine

[Tablo: II]

Ürünler	Ölçü Birimi	1951'den 1960'a kadar Üretimdeki Artış	
		S.S.C.B.	A.B.D.
Petrol	Milyon T.	105,6	44
Demir Cevheri	"	51,1	29
Dökme Demir	"	24,8	5,1
Çelik	"	34	4,9
Çimento	"	33,5	11,3
Yünlü Dokuma	"	166	84

erişmiştir, ve nüfus toplamları 280 milyondur. Sovyet Rusya, adam başına sınaî üretimde de bu ülkeleri geçmiş durumdadır.

Ekonomik yarışmada kapitalizmin durumu sarsılmıştır. Sosyalizm önde gitmektedir. Amerikalı yöneticiler de, bunu kabul etmek zorunda kalmışlardır. Dışişleri Bakanlığı Özel Danışmanı Chester Bowls, 1961 Martında şöyle diyordu:

"Son on yıl boyunca askerî güçler arasındaki oran lehimize değişmemiştir. Siyasî ve ekonomik güçler için de aynı şey söylenebilir. ... Sovyet ekonomisi, bizim ekonomimizden çok daha hızlı bir ritimle gelişmektedir. Amerika'da ve öteki ülkelerde arzularını gerçek sayma eğiliminde olanlar ve birkaç yıldan beri Sovyetler Birliğinin bilim ve sanayi gücüne küçümseyerek bakanlar için daldıkları derin uykudan uyanmalarının vakti gelmiştir."[2]

İki sistem arasındaki ekonomik yarışma, günümüzde kapitalizmle sosyalizmin mücadelesinde en önemli cepheyi teşkil etmektedir. Bu yarışmada sosyalizmin attığı her

[2]Pravda, 16 Mart 1961

ileri adım dünya emperyalizmine yeni bir darbe indirmekte, onun siperlerinde yeni bir gedik açmaktadır.

Emperyalizmin ideologları ve politikacıları, bu yarışmada bütün bir toplumun kaderinin söz konusu olduğunu çok iyi bilmektedirler. Birleşik Devletler Başkanı Kennedy, zamanın Birleşik Devletler lehine çalışmadığına seçim konuşmasında işaret etmişti. 25 Ocak 1961'de yaptığı ilk basın konferansında "yeryüzünde sağ kalıp kalmıyacağımızı ve belki de sistemimizin geleceğinin ne olacağını bilmek sorusuyla karşı karşıyayız"[3] diyordu. Gerçekten de kapitalist sistemin geleceği sorunu ortaya atılmıştır.

Burjuva politikacıları ve iktisatçıları, sosyalizmin ilerlemelerinin bütün dünyanın sosyalist ekonomi şekillerine geçmesi sonucunu vereceğini anlamaya başlıyorlar. Walt Rostow'un da yazdığı gibi "Amerika üzerinde dolaşan tehditler, ne Sovyetlerin Güney Amerika ülkelerine ya da öteki ülkelere yaptığı yardımdan ne de bu ülkelerle Sovyetler Birliği arasındaki ticaretin artmasından ileri gelmektedir. Tehlikeli olan, geri kalmış bir ülkeyi, nispeten kısa bir zamanda gelişmiş bir ülke haline getiren sosyalist ekonomi yöntemidir."[4] Jules Moch"de aynı şeyi kaydetmişti: "Sovyetler Birliği Amerikan yaşama düzeyine erişince, ... Sovyet Rusya'daki durumu yerinde görmeye davet edilenler, sistemin sesi değişmiş propagandacıları olarak ülkelerine döneceklerdir. Bizim için asıl tehlike budur."[5]

Kapitalist dünyanın aklı başında ideologları, sosyalizmin ekonomisini daha iyi yönettiğini, üretimini daha hızlı geliştirdiğini, daha iyi sonuçlar elde ettiğini görüyorlar. Kendi sosyal rejimleri için gördükleri asıl tehlike bu-

---

[3]New York Times, 26 Ocak 1961, s. 10.
[4]**U. S. News and World Report,** 13 Şubat 1961, s. 78.
[5]**La Revue Socialiste,** 1960, No-138, s. 454.

dur. Bu durumu değiştirecek âcil tedbirlerin alınması için hükümetlerini sıkıştırmaları bundandır; bu yapılmazsa, kapitalizm kaçınılmaz bir şekilde kendi felâketine doğru koşacaktır, diyorlar.

Burjuva ideologları, özellikle Sovyetler Birliğinin elde ettiği başarıların, bugün tarihlerinin bir dönüm noktasında bulunan az gelişmiş ülkelerde yaratabileceği etkilerden endişelenmektedirler.

William Douglas Amerikan burjuvazisini âcil tedbirler almaya çağırıyor ve bu yapılmadığı takdirde iş işten geçmiş olacaktır diyor:

"Düşünce tarzımızı ve stratejimizi adamakıllı gözden geçirmek zorundayız. Aksi halde, politikamızın ağırlık merkezi uzaklara Doğu'ya kayacak ve sosyalist blokun gücü öylesine artacak ki kendimizi çok küçük bir ada üstünde bulacağız ve tarihin akımı bizi bir kenara atacaktır."[6]

Gördüğümüz gibi, Sovyet ekonomisi Amerikan ekonomisinden hissedilecek kadar daha hızlı gelişmektedir. Sovyet ekonomisinin gelişmesinin (büyümesinin) zamanla azalacağını söyleyen Amerikan devlet adamlarının ve iktisatçılarının umutları gerçekleşmemiştir. Amerikan iktisatçıları, Sovyet millî ekonomisindeki gelişmenin bu ekonominin nispeten yeni (genç) bir ekonomi olmasından ileri geldiğini yıllardan beri ileri sürdüler. Sovyetler Birliği tamamen sanayileşmiş bir ülke olunca, üretim artışı ritimlerinin azalacağını ve Amerikan ekonomisinin ritimleriyle aynı düzeye geleceğini durmadan tekrarlıyorlardı. Ama, Sovyet Rusya uzun zamandan beri dünyanın ikinci büyük sanayi ülkesidir; ekonomisinin gelişme ritimleri eskisi kadar yüksektir ve hiç bir düşme eğilimi göstermemektedir. Gelecekte de böyle yüksek kalacaktır.

---

[6]William Douglas; **America Challenged,** Princeton University Prin. 1960. s. 32-34.

Kapitalist dünyanın en büyük devleti olan A.B.D. ile yarışmada Sovyetler Birliği, çıkış çizgisinden ileriye fırlamıştır. Son durumlar şöyledir: 1961'de dökme demir üretimi A. B. D.'inde 62 milyon ton, Sovyetler Birliğinde ise 50,9 milyon ton; çelik üretimi A. B. Devletlerinde 89, Sovyetler Biriğinde 71 milyon ton; yakıt üretimi (maden kömürü, petrol, gaz ve diğerleri) Sovyetler Birliğinde 724 milyon ton, A. B. Devletlerinde 1.430 milyon ton; elektrik enerjisi üretimi Sovyetler Birliğinde 327 milyon kilovat-saat, A. B. Devletlerinde 880 milyon kilovat-saat; çimento üretimi A. B. Devletlerinde 54 milyon ton, Sovyetler Birliğinde 51 milyon ton idi. Demek ki 1961'de Sovyet Rusya'da dökme demir üretimi, Amerika'daki üretimin % 82'si, çelik üretiminin % 80'i, yakıt üretiminin % 51'i, elektrik enerjisi üretiminin % 37'si, çimento üretiminin % 93'ü idi. 1960'dan 1980'e kadarki yirmi yıl içinde, Sovyetler Birliğinin brüt sosyal üretimi 5 kat, sınaî üretimi de en azından 6 kat artacak, toplam tarımsal üretimde ise yaklaşık olarak 3,5 kat bir artış olacaktır.

Aşağıdaki tablo, en önemli kollarda Sovyet Rusya'nın sınaî üretimindeki artış perspektiflerini göstermektedir: [Tablo: III]

Sovyetler Birliği, sosyalizmin daha yukarı aşamalarının maddî ve teknik temelini yaratırken, sanayi ve tarım toplam üretim hacmi ve adam başına üretim ve emeğin üretkenliği bakımlarından Amerika Birleşik Devletlerini geride bırakacaktır.

Sovyetler Birliği, o zaman dünyanın en yüksek yaşama düzeyine ulaşmış olacaktır. 20 yıl sonunda S.S.C.B. sosyalist olmayan âlemde bugün üretilenlerin iki misliden fazla sanayi ürünleri üretecektir. Sosyalizm, dünyanın başlıca ekonomik gücü haline gelecek ve dünya alanında sosyalizm hüküm sürecektir.

Sovyet planının gücü, mutlak gerçekçiliğinden ileri

[Tablo: III]

	1960	1970	1980	1960'a oranla 1980'de üretim artışı katsayısı
Elektrik Enerjisi (milyar kilovatsaat)	292,3	900-1000	2700-3000	9,2-10,3
Çelik (Milyon ton)	65	145	250	3,8
Petrol (Milyon ton)	148	390	690-710	4,7- 4,8
Gaz (Milyar m^3)	47	310-325	680-720	14,4-15,2
Kömür (Milyon ton)	513	686-700	1180-1200	2,3- 2,34
Çimento (Milyon ton)	45,5	122	233-235	5,1- 5,2
Her türlü dokuma (Milyar m^2)	6,5	13,6	20-22	3- 3,3
Deri ayakkabı (Milyon çift)	419	825	900-1000	2,1- 2,4

gelmektedir. Hazırlanan tasarılar Sovyet ekonomisinin daha önce elde ettiği sonuçlara dayanmaktadır. Planların gerçekleşmesi, gerçekleşmeleri için gerekli bütün kaynakların varlığı ile garanti edilmiştir. İşçilerin refahındaki hızlı artış gittikçe genişleyen bir pazar yaratmaktadır. Sovyet ekonomisinin gelişme ritimlerindeki kararlılık yıllardan beri denenmiştir.

Amerikan kapitalizminin sakat ekonomisi, bunun karşısına ne çıkarabilir? Kennedy, A. B. Devletleri Başkanı olunca, Amerikan ekonomisinin durumunun endişe verici olduğuna, ekonomide ilerleme ritimleri bakımından Birleşik Amerika'nın dünyada en sonlarda geldiğine işaret

ediyordu. Amerikan devlet adamları, bu gelişme ritimlerini yükseltme çarelerini bulmaya çalışıyorlar. Sosyalist planlara karşı tasarılarını ortaya koymak istediler. Birleşik Devletler Başkanı olunca, Kennedy, Amerikan ekonomisini hissedilir derecede canlandıracağını ve yıllık ilerlemeyi % 2,5-3,5'a hattâ %4,5'a çıkaracağını bildirdi.

Amerikalı politikacılarla iktisatçılar, A. B. Devletlerinin üretim artışı ritimlerini yükseltmenin mümkün olduğunu, sosyalist ekonominin hızlandırılmış gelişme ritmine Amerikan ekonomisinin o kadar yüksek olmayan yıllık ilerlemeyle cevap verebileceğini kapitalizmle yaptığı ekonomik yarışmada sosyalizmin zaferini uzun zaman erteleyecek yeterlikte göstermeye çalışıyorlar.

Gerçekte durum nedir? Otuz yıllık son üç devre boyunca Amerikan ekonomisinin gelişme ritimlerini ele alırsak, ilk devrede (19. Yüzyılın sonu) üretim artışının yıllık ortalamasının % 4,5; ikinci devrede (1900-1929) % 4,6; ve son otuz yılda % 3,4 olduğunu görürüz. Bununla beraber, bu son devrenin analizi göstermektedir ki, üretim artışı sadece İkinci Dünya Savaşı esnasında önemli olmuştur. 1943'ten 1960'a kadar geçen devre incelenecek olursa, yıllık artış ritminin sadece % 1,7 olduğu görülür. Bu, Kore Savaşı başladıktan sonra % 2,4'e ulaşmıştır.[7] Ekonomik genişleme ritmindeki bu düşme, nüfus artışı ritmiyle karşılaştırılacak olursa daha da yıkıcı görünüyor. Amerika Birleşik Devletlerinde üretim artışı, adam başına hesaplanınca yılda sadece % 0,6'dır.

Çok açık sebeplerden ötürü, bu ritmin, Sovyet ekonomisinin ritimleriyle karşılaştırılması, Amerika'nın yönetici çevrelerinde endişe yaratmaktadır. Başkan Kennedy, A. B. Devletlerinin durumu hakkında Kongre'ye yolladığı mesajda, Amerikan ekonomisinin güçlük içinde bu-

---

[7] **Historical Statistics of the United States, From Colonial Times to** 1957 Washington, 1960, s. 139; Statistical Abstract of the U.S. 1961, s. 778.

lunduğunu bildirmekte, ve şöyle devam etmekteydi: "Hükümet, bu güçlükler karşısında âciz kalmak niyetinde değildir." Kennedy'nin ileri sürdüğü "buhranı önleme programı" ekonominin daha fazla askerîleştirilmesi, sosyal ihtiyaçları karşılamak için devlet masraflarının artırılması, yatırımların artırılmasını teşvik, müzmin depresyon içinde bulunan bölgelere yardım, kredi politikasıyla ilgili kararlar almak gibi bir sıra tedbiri ihtiva etmektedir.

Bu programın gerçekleştirilmesinin üretimin artış ritimlerini hızlandıracağı düşünülebilir mi? Buna inanmak için ciddî sebepler yoktur. Aslında **kapitalist ekonominin gelişme ritmi, kapitalist pazarın durumu ile belirlenmiştir.** Birleşik Devletler Hükümetinin teklif ettiği tedbirler pazarda esaslı bir genişleme sağlayacak mıdır? Bu soruya olumlu cevap verilemez.

Şimdiye kadar, Kennedy'nin ekonomi programı aslında silâhlanma yarışını hızlandırmıştır. 1961 baharında ve yazında, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti uluslararası durumu ciddî bir şekilde ağırlaştırdı ve askerî masrafları önemli miktarda artırdı. İktidara geldikten sonra Kennedy yönetimi, savaş kredilerini (sekiz ayda) dört defa artırdı. Daha Temmuz ayı sonunda, emperyalistlerin çıkardıkları sözde 'Berlin buhranı'nı bahane ederek, Kennedy, savunma masraflarının 3,5 milyon dolar daha artırılmasını istedi. Kongre bu isteği kabul etti.

Savunma Bakanlığının 1961-62 yılı bütçesi 47 milyar dolara yükseltildi. Bir karşılaştırma yapmak için, Amerika Birleşik Devletlerinin geçmiş yıllardaki askerî masraflarını aşağıda veriyoruz:[8]

1960-61	43,2	Milyon dolar
1959-60	42,8	Milyon dolar
1957-58	39,1	Milyon dolar

[8]New Times, 20 Ocak 1960; Statistical Abstract of the U.S., 1959. s. 244; 1961, s. 235.

1954-55	35,5	Milyon dolar
1952-53	43,6	Milyon dolar

Böylece, o yıl, A. B. Devletleri Hükümeti, askerî masraflar için, Başkan Eisenhower'in yılda ortalama olarak tahsis ettiğinden 7,3 milyar ve Kore Savaşı zamanındaki yıllık ortalamadan 3 milyar dolar daha fazla ayırmıştır. Demek ki Kennedy, hem Eisenhower'i, hem de Truman'ı geçerek bütün savaş sonrası döneminde, askerî masraflar rekorunu kırmıştır.

Amerika Birleşik Devletlerinin dolaysız askerî masraflarının tümü (Atom Enerjisi Komisyonu masraflariyle NATO, SEATO ve benzer diğer bloklar üyelerine yapılan askerî yardımlar dahil) şimdi 53 milyar dolara yükselmektedir. Oysa bu miktar, 1957-1958'de 43,3 ve 1952-1953'te de 44 milyar dolardı.[9]

Amerikanın savaş mekanizması garip şekilde ve aşırı ölçülerde büyümüştür. Ekim 1961'de Amerikan Nation dergisi, Fred Cook'ın "Jaggernaut. Savaşa Yönelen Bir Devlet" adlı incelemesini bir özel sayıda yayınladı. Yazarın belirttiğine göre, **"sınaî-askerî karmaşa yani meslekten yetişmiş askerler grubu ile savaş malzemesi sayesinde zenginleşen kapitalistler"** Amerikan politikasını gittikçe daha fazla tâyin etmektedirler. Akan milyarlar, Pentagon'a bütün ülkeye yayılan ekonomik bir kudret vermektedir. Silâhlı kuvvetlerin aktifi, **United States Steel, American Telephone and Telegraph, Metropolitain Life Insurance, General Motors,** ve **Standard Oil of New-Jersey** şirketlerinin toplam aktifinden üç kat, büyüktür. Savunma Bakanlığından ücret ve maaş alanların sayısı, devlet işleri üzerindeki etkileri gözlemcileri sık sık endişelendiren bu büyük şirketlerde çalışan toplam işçi ve memur sayısından üç kat daha fazladır.[10] Cook'un belirttiğine göre,

---

[9]The New York Times, 20 Ocak 1962; Statistical Abstract of the U.S., 1959, s. 244; 1961, s. 235.

1960-61'deki askerî bütçenin aşağı yukarı 21 milyar doları savaş malzemesi ve askerî donatım satın alımı için sarfedilmiştir. Bu siparişler ve girişimler, Amerikan ekonomisini askerî programa sıkı sıkıya bağımlı kılmaktadır.

Ama ekonominin bu askerî müşevviki nereye varır? Son beş yılda Amerika Birleşik Devletlerinin sadece dolaysız askerî masrafları 220 milyar dolardır. Bununla beraber, yıllık üretimdeki artış ritimleri ortalaması pek az yükselmiştir: % 2,5'dan az. Silâhlanma yarışı, Amerikan ekonomisini son dört yılda patlak veren iki buhrandan kurtaramamıştır. Silâhlanma yarışı bir refah faktörü olamaz diyen sosyalist iktisatçıların fikrini hayat tamamen doğrulamıştır.

Sosyalist iktisatçıların birçok defa belirttikleri gibi, ekonominin askerîleştirilmesi ve büyük bir savaş sanayiinin kurulması yeni bir pazarın açılmasına, ancak, savaş sanayii başladığı zaman veya bir askerî teknik şeklinden başka bir askerî teknik şekline geçişte, meydana gelen bu geçişin yeni fabrikalar kurulmasını ve yeni donatımın getirilmesini gerektirdiği zaman benzer. Fakat silâh yapımı, ister tahrip edilmek için, ister ölü bir ağırlık olarak depolanmak üzere olsun, daha önceden başladıktan sonra askerî üretim genel üretimin artmasını artık teşvik edemez.

Kennedy hükümetinin Amerikan bütçesine eklediği yeni savaş masraflarının yakın amacı, daha önce mevcut olan aynı türden silâhların yapımını artırmaktır. Ve bunun için de yeni fabrikaların kurulması gerekli değildir. Bugün yeni siparişler, şimdiye kadar Pentagon hesabına çalışan ve henüz donatımını kullanarak silâh üretimini kolayca artırabilecek olan bir avuç şirkete verilmektedir. Bu demektir ki askerî masrafların artırılması, hükümetin büyük siparişleriyle birçok şirketin üretim kapasitesinin doyurulmasını sağlamıyacak, İkinci Dünya Savaşı ve Ko-

[10]Harper's 28 Ekim 1961, s. 281.

re Savaşı sırasında olduğu gibi, kitle halinde yeni şirketlerin kurulmasına da yol açmıyacaktır.

Son on yıl boyunca savaş sanayiinde gerçekleştirilen teknik ilerlemeden dolayı madenlere ve diğer hammaddelere tahsis edilen askerî masrafların payı azalmıştır. Bu yüzdendir ki askerî masraflardaki bugünkü artış, askerî masrafların tümü daha fazla yükseldiği halde maden ve hammadde sanayiinde Kore Savaşı sırasındakinden çok daha az önemli ek bir talep yaratır.

Her yıl gittikçe daha açık bir şekilde görülmektedir ki ekonominin askerîleştirilmesi, iktisadî güçlükleri azaltmak şöyle dursun, tersine, çağdaş kapitalizmin ekonomik kararsızlığının asıl sebeplerinden biri olmaktadır. Birleşik Amerika Devletlerinin bütçesi dünyanın en yüksek askerî bütçesidir ama, buna karşılık, üretimindeki artış ritimleri son derece yavaştır. Memleketlerindeki ekonomik gelişme ritimlerinin hızlandırılmasıyla ilgilenen Amerikan idarecilerinin bu olgular üzerinde ciddî bir şekilde düşünmeleri iyi olacaktır.

Demek ki, Amerika Birleşik Devletlerinin askerî masraflarındaki devamlı artışın iç pazarı genişletemeyeceği görülmektedir. Bu da Amerikan ekonomisinin çelişmelerini artırmaktan başka bir sonuç vermez. "Savaş üretimi için daha çok para sarfedilince kapitalist ekonomi daha kararsız, çelişmeleri de daha keskin olur."

İç pazar, Amerikan vatandaşlarının ferdî tüketimlerini artırarak genişletilebilirdi. Bu da ancak işçilerin gerçek ücretlerinde, çiftçilerin gerçek gelirlerinde esaslı bir yükselmeyle ya da çalışan nüfusun sayısında önemli bir artışla sağlanabilirdi. Ama Amerikan tekelleri ve Kennedy hükümeti işçilerin ferdî tüketimini geliştirmek endişesini hiç duymazlar. Seçim kampanyası sırasında Demokratlar, kâr sağlamak amacıyla tüketim malları üretimini artırmaya çalıştıklarını ve böylece de Birleşik Devletlerin aske-

rî ve ekonomik gücünü zayıflattıklarını söyleyeerk, Cumhuriyetçileri eleştiriyorlardı.

Cumhuriyetçilerden de Demokratlardan da işçilerin durumlarını düzeltecek tedbirler almalarını beklemek boşunadır. İki parti de tekelci sermayenin hizmetindedir. Ferdî tüketimin sınırlarını genişletmek amacıyla işçilerin gerçek ücretlerini ve çiftçi kitlesinin gelirlerini artıracak olan tekelci sermaye değildir.

İşçilerin ferdî tüketiminden söz ediyoruz. Çünkü üretim araçlarına sahip sınıflar, işin bu yanı ile kendilerini sınırlandırmıyorlar. Oysa kapitalist rejimde nüfusun çoğunluğu, üretici güçlerin gelişmesi sayesinde yaratılan ürünlerden istifade edemezler. İkinci Dünya Savaşı sonundan 1955'e kadar Amerikan işçilerinin ortalama gerçek ücreti, 1944'deki düzeyin altındadır. İşçilerin israrla yürüttükleri grevler sonunda, 1955'den sonra gerçek işçi ücretlerinde pek az bir artış kaydedildi. Ama bu artış, iç pazarın gerçekten genişlemesi için yeterli değildi. İşçilerin ferdî tüketimi, Amerikan istatistiklerindeki rakamlara göre, son yıllar boyunca hemen hemen artmamıştır.

Görüldüğü gibi, Amerikan vatandaşlarının ferdî tüketiminin artmasıyla Amerika Birleşik Devletlerinin iç pazarında bir genişleme beklemek gerçeklere aykırıdır.

Amerikan tekelci sermayesinin üretken güçler fazlasını, iç pazardaki daralmayı telafi edecek olan dış pazarların yararına kullanmak mümkün müdür? Amerikan emperyalistleri, az gelişmiş ülkelere bu bakımdan bazı umutlar bağlıyorlar. Ama bu hususta da tekelcilerin doymak bilmez çıkarları bu pazarlardan yararlanılmasını engelliyor. Az gelişmiş ülkelerin sanayileşme politikasını frenlemeseler, uzun vadeli krediler verseler, daha az kâr, daha az faiz almaya katlansalar, yeni kurulmuş işletmelerin mülkiyetini, bu işletmelerin kuruldukları yerlerdeki halklara terketseler, tekelciler yeni pazarlar açabilirler,

ama onlar bu yolu tutmazlar ve tutamazlar.

Artan kârlar peşinde koşmak tekellerin öz tabiatıdır. Siyasî gidişin yabancı yatırımların millileştirilmesine karşı hiç bir garanti sağlamadığı az gelişmiş ülkelere özel kapitalizm isteyerek gitmez. Bundan dolayıdır ki tekeller, yatırılan sermayeyi garanti edebilecek siyasî bir iklim yaratılmasını elde etmeye çalışırlar. Emperyalist ülkelerin az gelişmiş ülkelerde mevcut olan gerici kuvvetlere dayanmaktan ibaret olan şimdiki sömürge politikalarının ekonomik temeli budur. İyice anlaşıldığı gibi, böyle bir politika, bu ülkelerin sanayileşmesi için önemli sermaye yatırımları yapılması imkânını ortadan kaldırmaktadır.

Şüphesiz, sermayelerini tehlikeye atmamak için emperyalistler devet bütçesinin kaynaklarını kullanmayı tercih ederler. Ama bunun için de zaten ağır olan vergileri adamakıllı artırmak gerekir. Bundan başka, tekeller, savaş sanayiinden muazzam kârlar elde etmeye alıştıkları için askerî masrafların azaltılmasına ve böylece serbest kalacak olan sermayenin az gelişmiş ülkelerin ekonomik kalkınmasına tahsis edilmesine karşı koyacaklardır.

Bundan dolayı, Amerika Birleşik Devletleri için dış pazarları genişletmek imkânları pek sınırlıdır. Dünya pazarlarında Amerikan malları, Batı Avrupa'dan ve Japonya'dan gelen malların rekabetiyle karşılaşmaktadır. Az gelişmiş ülkelerle ticaret yoluyla pazarın genişletilmesi, bu ülkelere büyük krediler verilmedikçe imkânsızdır. Oysa, Amerika Birleşik Devletlerinin, ülkelere yaptığı yardım önemsizdir. Örneğin, 1961-62'de Amerika Birleşik Devletleri hükümeti, ekonomik askerî ve teknik yardıma 3,6 milyar dolar tahsis etmiştir. Bu, hem az gelişmiş ülkeler, hem de Amerika Birleşik Devletleri için Okyanusta bir damladır. Böylesine şırıngalarla dış pazarı genişletmek mümkün değildir.

Amerikan ekonomisinin gelişme ritimlerini hızlandır-

ma programı tahlil edilince, bu ritimlerde önemli bir düzelme beklemek için akla yatkın sebepler olmadığı ve gelecek yıllarda da bu ritimlerin en iyimser tahminle, % 2 ya da % 2,5'a yükseleceği görülür.

En aklı başında Amerikan iktisatçıları bunu iyi bilmektedirler. Ekonomik alanda Kennedy hükümetinin aldığı tedbirleri eleştiren **Harper's Magazine** dergisi, Eylül 1961 tarihli sayısında bu tedbirlerin, "parlak vaadlerin, çok uzağında olduğuna işaret ediyordu. ... Şimdi görülmektedir ki Başkan'ın fikirleri seçim konuşmalarında kullandığı tondan daha da tutucudur."[11] Başkan Truman'ın Ekonomik Danışmanlar Komitesi'nin eski başkanı Leon Kayserling de "Yeni Bir Cephede Eski Ekonomi" adlı makalesinde şöyle yazıyordu: "Bence, daha enerjik ve daha geniş ekonomik tedbirler alınmazsa, 1961-65 devresi boyunca Amerikan ekonomisinin ortalama genişleme ritmi 1953-60 devresindekinden çok az yüksek olacaktır; üstelik, bugün Amerikan ekonomisinin birçok alanlarda, 1953 başlangıcından daha yaralanabilir olduğunu da göz önünde tutmak gerekir. Büyük buhranı ve iki dünya savaşını izleyen ve doyurulmamış sivil talep birikimi denilen şeyin büyük kısmı massedilmiştir. Bazı bakımlardan nitelikçe düzelmiş olmasına rağmen ekonomik kararlılığın otomatik etmenleri bugün 1953'dekinden çok daha sınırlı bir rol oynamaktadır. Çok zayıf bir ekonomik genişlemeye değgin varsayım (çok daha enerjik tedbirler olmadığı için) doğru çıkarsa, kapasite-altı millî üretim 1961-65 devresinde 390 milyar dolarlık bir değere erişecek (1959 dolarıyla) ve 20 milyon iş-yılı (années-hommes de travail) kaybedilecektir. 1961-65 devresinde zayıf genişleme ritimleri ile toplam işsiz sayısı, 1965'de yedi milyona yaklaşabilir. Bu demektir ki, —kısmî işsizler sayısıyla, tam işsizler sayısı toplanacak olursa— 1961'in ilk üç ayında 6,3 milyon olan

[11]Harper's Magazine, Eylül 1961, s. 25-26.

fiilî işsiz sayısı 9 milyona yükselecektir. Bu karamsar varsayımlar, hükümetin (halen Kongrenin incelemekte oldukları dahil) kısa vadeli ekonomik programları ile, istihdamı ve üretimi 1962 sonlarındaki azamî düzeye yeniden çıkarmak (akla uygun bir görev) ve bu şartları gelecekte de muhafaza etmeye imkân veren sağlam bir zemin yaratmak için bence gerekli olan programların karşılaştırılması üzerine kurulmuştur."[12]

Üretimdeki artış ritimleri bakımından sosyalizmin üstünlüğü, önümüzdeki 20 yıl içinde mutlak üretim değeri ve adam başına üretim bakımlarından Sovyetler Birliği'ne Amerika Birleşik Devletlerini aşmak imkânını vermektedir.

Ekonomik yarışmanın perspektifleri bunlardır. Çökmeye yüz tutmuş kapitalizm bu yarışmanın seyrini kendi lehine değiştiremez. Bu, dünya kapitalizmini son derece zayıflatmakta, onu yeni sarsıntılarla tehdit etmekte ve iç güçlüklerini artırmakta ve işçi sınıfının yürüttüğü devrimci mücadelede tuttuğu mevzileri en fazla kâr yüzünden zayıflatmaktadır.

---

[12]**Progressive,** Eylül 1961, s. 22-23.

İKİ

SÖMÜRGE SİSTEMİNİN PARÇALANIŞI

YIKTIĞI sömürge sisteminin son izlerini de silip süpüren millî kurtuluş devrimlerinin coşkun gelişmesi, devrin ayırdedici niteliğidir. Sömürgeci imparatorluklar yıkılmışlardır. Dünya haritasında çok sayıda bağımsız devletler belirmiştir.

Bu da, emperyalizmin ayırdedici niteliği olan, üstesinden gelinmez çelişmenin yani burjuva anavatanlarını, sömürgelerinin karşısına koyan derin karşıtlığın tabiî sonucudur. Kapitalizm, gelişmesi boyunca, farklı ülkeler arasında bir ekonomik yakınlaşma eğilimi yaratır. Kapitalizm, ekonomik otarşiyi yıktı ve özel millî ekonomileri dünya ekonomisi denilen tek bir zincirin halkaları haline getirdi.

Bununla beraber, kapitalizm bu ekonomik birliği ulusların kendi istekleriyle ve eşit olarak birleşmeleri üzerine değil, ele geçirdiği yabancı toprakları sömürgeleştirip bu ülkelerin halklarını millî bağımsızlıklarından yoksun bırakarak, egemenlik ve boyun eğme ilişkisi temeli üzerine kurdu. Kapitalizm dünya ekonomisinin birliğini farklı millî ekonomileri birleştirerek değil, yeryüzünün geniş bölgelerindeki kapitalizm öncesi üretim şekilleri üzerinde egemenliğini kurarak ve bu ülkelerin geri kalmışlıklarını sürekli hale getirerek gerçekleştirdi. Dünya ekonomisinin birliği, tekellerin ve malî sermayenin evrensel boyunduruğu ile pekiştirildi; oysa uluslar arasındaki iş bölümüyle, ekonomik dünyanın, sanayileşmiş ülkeler ile geri kalmış ülkeler, metropoller ile sömürgeler, ve sömürge yağmacıları ile sömürülenler diye ikiye ayrılması birbirine karışıyordu. Emperyalizm, bütün kıtalar halklarını sömürge köleliği zinciriyle bağladı. Uçsuz bucaksız ülkeleri halkların hapishanesi haline getirdi. Birçok Asya, Afrika, Lâtin Amerika ülkesinin ekonomilerini; bu bölgeleri kendi ekonomisinin tarım ve hammadde ekleri haline getirerek kötürümleştirdi. Emperyalist zenginleşmesinin bedelini ülkelerin yoksulluğu, sefaleti ve korkunç geriliği ödedi.

Emperyalist boyunduruğun evrensel karakteri, bir avuç emperyalist tekelle birçok sömürge ya da yarı sömürge arasındaki çelişmelere kadar uzandı. Bütün kıtalardaki köleleştirilmiş halkların, sömürgecilerin silah gücüyle kurdukları iğrenç sömürgeci kölelik sistemine karşı bir ölüm-kalım savaşına girişmelerinde şaşılacak bir şey yoktur. Bağımsızlıklarına kavuşan eski sömürge halklarının emperyalizme karşı savaşmaya devam etmeye, tekelci boyunduruğun köklerini ülkelerinden söküp atmaya ve emperyalizmle mücadeleyi sonuna kadar götürmeye kararlı olmalarına da şaşmamak gerekir. Halklar, emperyalizmin istismar zincirlerini yeni bir şekilde kendilerine

yeniden zorla kabul ettirmesini istemiyorlar.

Eski sömürge ya da yarı sömürge halkları uyanıyorlar; yeni bir hayatın kurucuları olarak ortaya çıkıyorlar, insanlığın geleceğini etkileyebilecek bir güç oluyorlar; millî devletlerini koruyorlar, emperyalizmin egemenliğini sağlayan siyasî ve ekonomik anlaşmaları yırtıyor ve tarihin çöplüklerine atıyorlar. Emperyalistler, halkları artık diledikleri gibi kullanamıyorlar. Bağımsızlıklarına kavuşmuş birçok ülkedeki toprak, su ve yeraltı mülkiyetinden vazgeçmek zorunda kalıyorlar, ekonomiyi tekelleştirmek haklarından yoksun bırakılıyorlar, banka kredisi, taşıt, haberleşme, sulama malzemesi alanlarındaki kilit noktalarını ve halkı ağır vergilerle ezmek hakkını kaybediyorlar. Örneğin, emperyalistlerin sömürgelerden aldıkları haraç gibi bir gelir kaynağı artık kaldırılmış bulunuyor. Oysa bu, son derece önemlidir ve malî sermayenin sömürge ya da yarı sömürge âlemden sağladığı gelirlerin % 10-12'sini meydana getirmektedir.[13]

Bağımsız yeni millî devletler yabancı sermayenin boyunduruğundan tamamen kurtulmak için savaşıyorlar. Tekellerin öldürücü faaliyetini sınırlandıracak, tasfiye edecek tedbirleri alıyorlar. Birçok ülkede Endonezya'da, Birleşik Arap Cumhuriyetinde emperyalistlere ait girişimlerin çoğu millileştirilmiştir.

Endonezya'da 1961 başlarında, 846 Hollanda girişimi millileştirildi. Endonezya hükümeti Ocak ayında Hollanda sermayesine ait olan 43 girişimin millileştirilmesi ile ilgili bir kararname yayınladı ve Mart'ta Java'nın Batısındaki[14] girişimlerin beş yıl içinde millileştirilmesi kararını aldı. Birleşik Arap Cumhuriyetinde de geniş millileştirme tedbirleri alındı. 1956'da bütün bankalar, sigorta şirketleri,

---

[13]V. Rymalov ve V. Tisagounenko, **Dünya Kapitalist Ekonomisi içinde az gelişmiş ülkeler,** Moskova, 1961, s. 19.

[14]**BIKI,** (Bulten d'Information Commerciale de l'Etranger) Moskova, 28 Ocak ve 4 Mart 1961.

İngiliz ya da Fransız ticaretevleri millileştirildi. Temmuz 1961'de hükümet bütün bankaların, sigorta şirketlerinin millileştirilmesine karar verdi. Bu, 275 büyük şirketin, devlet kontrolü altına girmesi demekti.

Şimdi devlet, kredi kaynaklarının hemen tamamını; ülkelerin, büyük bir ölçüde dış ticaretini, en önemli üretim kollarını, ulaştırmayı, iç ticaretin ve kamu hizmetlerinin bir kısmını kontrol ediyor. Bütün bunlar, tam bir ekonomik özerkliğin gerçekleştirilmesine doğru atılan ilk adım olan siyasî bağımsızlık sayesinde mümkün oldu.

Ne var ki, emperyalizme karşı ayaklanan halkların hepsi onun siyasî boyunduruğundan tamamen kurtulamadı. Millî devletlerini kurdukları halde, millî bağımsızlıklarını tamamen elde etmemiş birçok ülke vardır. Örneğin, Hindistan'ın, İran'ın, Tayland'ın, Filipinler'in ve bağımsız olmalarına rağmen siyasî-askerî bloklara sürüklenmiş birkaç devletin durumu böyledir. Ama bunlar emperyalizmin arabasına öyle koşulmuşlardır ki, bunların siyasî bağımsızlıklarından söz etmek güçtür.

Eski Fransız sömürgelerinin birçoğu, Fransız emperyalistlerine önemli askerî ve siyasî mevkiler vermekle egemenliklerini hiç mesabesine indirmişlerdir. Bazı ülkelerde, ancak Amerikan süngülerinin yardımı ile ayakta durabilen emperyalist rejimler de kalmıştır. (Güney Kore, Güney Vietnam). Bütün bunlar birçok ülkede, bu ülkelerin halkaları, şeklî bakımdan kendi millî devletlerini kurmuş olmakla beraber, siyasî bağımsızlık mücadelesinin tamamlanmadığını göstermektedir. Öyleyse bu ülkelerde siyasî bağımsızlık mücadelesi devam etmektedir.

Ama, emperyalistler, halkların millî kurtuluş hareketlerini boğmakta ve az gelişmiş ülkeler üzerindeki egemenliklerini sürdürmekte gitgide şu veya bu şekilde güçlüğe uğramaktadır. Bu devrimci hareket, emperyalizme

[15] **Three Monthly Economie Review**, Egypte, Ekim 1961, no. 35, s. 2-4.

şiddetli bir darbe indirmiş ve sömürge sisteminin parçalanmasına yol açmıştır. Sömürge sistemi can çekişmektedir ve tamamiyle yıkılmaya mahkûmdur.

Ne var ki, eski sömürgelerin büyük bir kısmı, bağımsızlığı, şimdiye kadar emperyalizmin **ekonomik** sömürüsünden kurtulmak yerine sadece **siyasî** egemenliğin elde edilmesi ya da kuvvetlendirilmesi şeklinde anlamıştır. Bu şartlar içinde sömürge sisteminin çökmesinden söz edilebilir mi? Geçmiş devirlerde de birçok ülke şeklî bakımdan bağımsızdılar ama, kaderleri emperyalizmin elindeydi. Bundan dolayı, onlara yarı-sömürge deniyor ve sömürge sisteminin bir parçası gözüyle bakılıyordu. Şu halde, emperyalizm var oldukça, sömürge sisteminin çökmesinden söz edilebilir mi? diye sormak hakkımızdır. Çünkü sömürge sistemi, emperyalizmin başlıca görünüşünden biridir.

Anti-emperyalist millî savaşların bir sonuca ulaşması için "ezilen ülkelerin ahalisinin önemli bir kısmının çabalarının koordinasyonu (aldığımız örnekte Hindistan ve Çin'in yüzlerce milyon insanının); veya uluslarası durumun özellikle uygun olması (örneğin emperyalistlerin müdahalesinin, zayıf düşmeleri, aralarındaki bir savaş ve kendi çelişmeleri vs. sebebiyle, felce uğraması); veya büyük devletlerden birinin proletaryasının aynı anda burjuvaziye karşı koyması gereklidir."[16]

Lenin aynı zamanda, sömürgelerin hızla kurtuluşunun bir dizi devrimler yapılmadan gerçekleşemiyeceğini ve sosyalizm olmadan da dayanıksız olacağını gösterdi.

Dünya kapitalizminin buhranının ayırdedici niteliği, **artık bütün bu etmenlerin bir araya gelmiş bulunması vakıasıdır.** Bunların varlığı ve birbirlerine karşılıklı etkileri, utanç verici sömürge kulluğu sistemini parçaladı ki bu da bu sistemin tamamen ortadan kalkması sonucuna

[16]Lenin, **A Propos de la Brochure de Junius,** C. I. s. 336.

varacaktır.

Bu sürecin başlıca başlangıç adımları nelerdir?

Büyük sosyalist devrim doğu halklarını uyandırdı. Doğu halklarının emperyalist boyunduruğa karşı yürüttüğü savaşın gücü arttı. Kitlelerin kendiliğinden hareketlerinin yerini, siyasî bakımdan örgütlenmiş hareketler aldı. Sömürge sisteminde buhran başladı. Ama birçok sömürge ya da yarı sömürge halkları bu mücadelenin henüz dışında kalıyorlardı. Sosyalist devrim bir tek ülkede başarı kazanmıştı ve sömürgeci rejimlere karşı sadece bir mücadele açmaya başlayan halkların millî kurtuluş hareketini büyük devletlerin ezemiyecekleri şartlar henüz ortada yoktu. Emperyalizm henüz güçlüydü.

İkinci Dünya Savaşı sonunda faşizmin yıkılışı ve bunu izleyen tarihî olaylar: Çin devrimi, bir dizi Avrupa ve Asya ülkesinde halk demokrasisi devletlerinin kurulması ve bunun sonucu olarak bir dünya sosyalist sisteminin ortaya çıkması, sömürge âleminin sinesinde millî kurtuluş hareketinin güçlü yükselişine sebep oldu. Bütün sömürge halkları tam bir kitle hareketi niteliği kazanan aktif bir mücadeleye giriştiler. Sömürge sistemi parçalanmaya başladı; bu, kapitalizmin genel buhranının ikinci safhasının esas niteliklerinden biri oldu. Hindistan, Endonezya, Mısır, Birmanya ve diğer ülkeler millî bağımsızlıklarını kazandılar ve sömürge sisteminden ayrıldılar. Emperyalizmin kuvvetleri zayıfladı.

Dünya sosyalist sisteminin kurulması ve gücünün artması ve dünyanın gelişmesinin tâyin edici bir faktörü haline gelmesi üzerine sömürge sisteminin tamamen yok olması sonucuna varması gereken yeni bir dönemin başlaması, kapitalizmin genel buhranının üçüncü safhasının ayırdedici niteliğidir. Emperyalizme indirilen darbeler onun askerî güç kullanarak veya başka yollarla halkların millî kurtuluş hareketlerini ezmek ve sömürgeci rejimini

kurtarmak imkânını ortadan kaldırdı. Mısır'da, Lübnan'da, Irak'da bu yolda yapılan müdahaleler tam bir yenilgiyle sonuçlandı. Kapitalizmin buhranının bugünkü aşamasında yeni bir faktör, yani dünya sosyalist sisteminin genç egemen devletlerin emperyalizmin saldırganlığına karşı en emin kalesi haline gelmesi durumu, ortaya çıktı.

Emperyalizm, millî kurtuluş hareketinin yolunu kesemez hale gelmiştir ve sömürge sisteminin dağılışı, bu sistemin nihaî ve kesin çöküşü ile sona ermek üzeredir. Sosyalist bir dünya sisteminin kurulması, ekonomik bakımdan zayıf olan küçük ülkelere siyasî egemenliklerini gerçek millî bağımsızlık faktörü haline getirmek imkânını veren bir uluslararası durum yaratmıştır. Evvelce bu gibi ülkeler, sömürge mertebesine düşmekten başka bir şey bekliyemezlerdi. Dünyanın gelişmesinin esas yönünü emperyalizmin tâyin ettiği zamanlar, durum böyleydi. Bu gelişmenin tâyin edici faktörü günümüzde sosyalizm olmuştur. Eski sömürgeler ve yarı sömürgeler, güçlü sosyalist kampın çeşitli desteklerine dayanarak, emperyalizmin mevkilerinin zayıflamasından yararlanarak, uluslararası hayata egemen bir şekilde katılmak ve millî varlıklarını istedikleri gibi geliştirmek imkânına sahiptirler.

Ne var ki, sömürge rejimlerinin tasfiyesi, emperyalizmle emperyalizmin ezdiği uluslar arasındaki siyasî ilişkilerin karakterini kökünden değiştirmekle beraber, sömürgelerin ya da yarı sömürgelerin sömürülmesine bir son vermiş değildir. Burjuvazinin ideologları "**millî** kurtuluş üstüne gevezelik ettikleri halde, **ekonomik** kurtuluşu örtü altında bırakıyorlar. Oysa asıl önemli olan da bu **ekonomik** kurtuluştur."[17]

Bugünkü şartlarda az gelişmiş ülkelerin sömürgeci istismarı, tekellere ekonomik bağlılık yoluyla, sürdürülmektedir. Emperyalistler, genç devletler içinde ekonomik

[17]Lenin, **Oeuvres,** C. XVIII., s. 369.

mevkilerini muhafaza etmeye ve genişletmeye çalışıyorlar. Sömürgeci istismarın daha az göze çarpan yeni şekil ve yeni metotlarına gittikçe daha fazla başvuruyorlar. Yabancı tekeller, bağımsızlıklarına kavuşmuş ülkelerin ekonomisinin kilit noktaları üzerindeki egemenliklerini korumak ve sözde yardım adı altında borç para, kredi ve başka şekiller yoluyla yeni mevkiler ele geçirmek için uğraşmaktadırlar.

Bu yardımın muazzam bir kısmı yıldan yıla artan askerî yardımlar tarafından meydana getirilmektedir. 1959-1960'da Amerika Birleşik Devletlerinin Asya ve Afrika ülkelerine yaptığı toplam yardım içinde bu askerî yardım kısmı 1,5 kat artmıştır.[18]

Temmuz 1961'de Başkan Kennedy, o yıl için yardım programının icrası için Kongre'den 3.575,5 milyon dolar verilmesini istedi. Aynı zamanda, bu paranın en büyük kısmının yani 1.885 milyon dolarının askerî amaçlar için ayrılmasını talep ediyordu.[19]

Öte yandan, emperyalist devletler, kurtuluş yolunda olan ülkeleri askerî bloklara sürüklüyorlar, buralarda gerici rejimler yerleştiriyorlar, askerî üsler ve dayanak noktaları kuruyorlar; kısacası, emperyalistler, az gelişmiş ülkeleri ekonomik ve siyasî bakımdan kontrol altına almaya uğraşıyorlar. Bundan dolayıdır ki, eskiden sömürge ülkelerin kurtuluş hareketinin merkezinde siyasî bağımsızlık için mücadele var olduğu halde, bugün bu ülkeler, ekonomik bağımsızlıkları için, askerî bloklardan çıkmak ve toprakları üzerinde bulunan emperyalist üsleri kaldırmak için savaşıyorlar.

Genç egemen devletler, emperyalist devletlerin sistemine katılmıyorlar, fakat bunların büyük bir çoğunluğu,

---

[18]**Report to the Congress on Mutual Security Program,** 1954-55 ve 1959-60.

[19]**BIKI,** Moskova, 18 Temmuz 1961.

çok özel bir yer işgal etmekte olsalar da, dünya kapitalist ekonomisinden henüz ayrılmış değillerdi.

Bununla beraber, dünyada meydana gelen devrimci değişmeler, dünya kapitalist sisteminin temellerine gittikçe daha şiddetli darbeler indirmektedir. Yakın bir geçmişte dünya kapitalist sistemiyle emperyalist sistemi hemen hemen birbirine karışıyordu. Malî sermayenin kayıtsız şartsız egemenliği devrini iki tip ülke nitelendiriyordu: metropoller ve sömürgeler. Öteki ülkelere gelince, bunların karakteristik eğilimi, bağımsızlıktan sömürge ya da yarı sömürge durumuna geçmekti.

Bugün durum değişmiştir. Emperyalizmin kurduğu sistem ciddî bir şekilde sarsılmıştır. Dünya sosyalist sisteminin sağlamca kurulduğu; ve vaktiyle emperyalizmin köleleştirdiği ülkelerin çeşitli bağımlılık şekillerinden tam bir bağımsızlığa geçmeleri sayesinde kapitalist âlemde sosyal gelişmeye doğru temel eğilimin yerleştiği bugün, kapitalist olmayan gelişme yolu artık bu ülkelere kapalı değildir.

Bu ülkeler dünya kapitalist sisteminden henüz kopmamış olmalarına rağmen, ekonomik gelişmelerini dilediklerı gibi yönetmek ve dış politikalarını tâyin etmek imkânını kazanıyorlar. Bu ülkeler emperyalizm için bir ihtiyat kaynak olmaktan çıkıyorlar, emperyalizme karşı bir güç haline geliyorlar. Daha şimdiden ekonomilerinin sömürge yapısını kırmaya başlamış bulunuyorlar. Bundan dolayıdır ki bugün devletlerin emperyalist sistemini, dünya kapitalist ekonomi sistemiyle bir tutmak doğru değildir. İki dünya sistemi arasındaki yarışma devrinde eski sömürgelerin siyasî bağımsızlıklarını kazanmaları, bu ülkelerin sadece siyasî boyunduruktan değil emperyalizmin onları ezen ekonomik boyunduruğundan, dolayısiyle de, dünya kapitalist ekonomi sisteminden kopmalarını da sağlıyor. Bu ülkeler ekonomik alanda bağımsızlıklarını elde

etmedikçe, ekonomik geriliklerini giderip aşmadıkça, emperyalizm onları sömürmeye devam edecektir.

Genç devletlerin ekonomileri sömürge geçmişlerinden ağır izler taşır. Emperyalist tekeller bu ülkelerde önemli mevkilerini henüz koruyorlar ve bu ülkeler ekonomik bakımdan az gelişmişlerdir. Siyasî bağımsızlıklarını kazanmalarına rağmen belli bir ölçüde kapitalist dünya ekonomisi tarafından sömürülmektedirler. Bu ülkelerin ahalisi son derece sefalet içinde sürünmektedirler. Birleşik Devletler'de adam başına millî gelir, 2000 dolardan fazla olduğu halde, az gelişmiş ülkelerde bu miktarın onda biri bile değildir. Örneğin, Tanganyika'da 55, Hindistan'da 63, Birmanya'da 58, Bolivya'da 100, Paraguay'da 68, Equator'da 98 dolardır.[20] Az gelişmiş ülkelerin ekonomisi, emperyalist devletler için bir tarım ve hammadde ilâvesi rolü oynamakta devam ediyor. Az gelişmiş ülkeler, aynı miktarda hammadde karşılığında, kapitalist pazarda gittikçe daha azalan miktarda mâmul eşya alırlar. Yabancı tekeller eski sömürgelerden hem muazzam kârlar, hem de hammadde ve yakıt sağlamaya devam ediyorlar; bağımsızlıklarına kavuşmuş ülkelerin henüz genç ve cılız ekonomi bünyelerini sağıyorlar.

Emperyalist devletlerle az gelişmiş ülkeler arasındaki ticarî mübadelelerdeki bu eşitsizlik, bu ülkeler için tek başına yılda 14 ilâ 16 milyar dolarlık bir kayba yol açıyor. Bugün bu yağma, İkinci Dünya Savaşından öncesine oranla çok daha büyük ölçülere varmıştır. Çünkü toplam dış mübadeleler hacmi yaklaşık olarak iki misline çıkmıştır. Ayrıca yılda üç ilâ dört milyar dolardan fazlası, az gelişmiş ülkelerdeki yabancı yatırımlardan elde edilen kâr şeklinde veya başka şekillerde sızdırılmaktadır. Bundan, emperyalistlerin bu ülkelerde bugün gerçekleştirdikleri kârların mutlak değerinin savaştan öncekilerden asla aşa-

[20]Statistical Yearbook, 1959-1960.

ğı olmadığı sonucu çıkar.

Bu durumu birçok olay açıklamaktadır. Her şeyden önce, ilerlemiş emperyalist uluslarla, Asya, Afrika ve Lâtin Amerika'nın ekonomik bakımdan geri kalmış ülkeleri arasında emeğin üretkenliği alanında mevcut uçurum muhafaza edilmekte ve hattâ genişletilmektedir. Örneğin, son hesaplara göre, Hindistan'da emeğin üretkenliği Birleşik Devletlerdekinden on, İngiltere'dekinden altı kat daha düşüktür. Afrika'daki İngiliz sömürgelerinde İngiltere'dekinden yirmi kat daha düşüktür. Emeğin üretkenliğindeki bu seviye farkı, ticarî mübadelelerde eşitsizlik yaratmaktadır.

Emperyalistlerin, az gelişmiş ülkeleri yağma etmek için başka bir imkânları daha vardır. Dünya fiyat düzeyini büyük ölçüde tespit eden ve bazı Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerinde önemli ve bazan hâkim mevkiler işgal eden ve bu ülkeler ahalisini bin türlü soyan bir avuç dev tekel dünya kapitalist pazarına hükmeder. Bu yağmanın büyüklüğünü şu rakamlar doğrular: 1946'dan 1960'a kadar, sadece Lâtin Amerika'da dolaysız yatırımlardan Amerikan emperyalistlerinin elde ettikleri kâr tutarı 11.207 milyon dolar gibi muazzam bir rakama yükselmektedir. Bu miktarın 8.975 milyon doları yani % 82'den fazlası bu ülkelerden dışarıya aktarılmıştır. A. B. Devletlerinin Lâtin Amerika'ya yaptığı yeni doğrudan doğruya yatırımlar miktarının daha önceki yatırımlardan elde edilen kârların dışarı gönderilmesiyle kıyaslanması daha da çarpıcıdır. Aynı devre içinde Amerika Birleşik Devletleri, Lâtin Amerika ekonomisine 4.440 milyon dolar, yani bu ülkelerden dışarıya aktarılan kârlar toplamından iki kat daha az miktar yatırmıştır. 1958'den 1960'a kadar, emperyalistlerin Lâtin Amerika'dan dışarıya aktardıkları kârlar Amerika Birleşik Devletlerinin bu bölgeye yaptıkları yatırımdan üç kat daha yüksektir.[21]

Bu bağımsız ülkeler emperyalist yağma imkânlarını azaltmaya, dış ticareti kontrol etmeye yabancı şirketlerin elde ettikleri kârları dışarıya aktarmalarını sınırlandırmaya çalışıyorlar. Birçok hallerde bu teşebbüsler başarıya ulaşmıştır. Örneğin, büyük petrol üreticisi devletlerin hemen hepsi yabancı şirketlerin, petrol çıkarımından sağladıkları kârın yarısını kendilerine vermelerini kabul ettirmiştir. Altı Orta Doğu ülkesi petrol sanayiini yöneten büyük tröstlerden 1950'de 188 milyon dolar aldıkları halde, bu miktar, 1958'de 1.269 milyon dolara yükselmiştir.[22]

Ama böyle bir politika sistemli şekilde uygulanmaktan çok uzaktır ve emperyalist yağmanın pek çok kanalına dokunmamaktadır. Kapitalist gelişme yolunun çelişmeleri, dünya kapitalist sistemi içindeki az gelişmiş ülkelerin bağımlı durumunu ve iktisadî köleliğini artırdıkça bunun başka türlü olması beklenemez.

Bununla beraber, az gelişmiş ülkelerin dünya kapitalist ekonomisi içinde bugünkü durumu, yirmi ya da otuz yıl önceki durumuyla bir tutulamaz. Gerçi bu ülkeler kapitalist dünya tarafından kısmen hâlâ sömürülmektedir; ama bu ülkelerin halkları artık iyice bilmektedirler ki, kapitalist ülkeler için tarım ve hammadde ambarı olarak kalındıkça, sömürülmekten hiç bir zaman kurtulamayacaklardır. Bunun içindir ki bu ülkelerin halkları, millî bağımsızlıklarını elde ettikten sonra ekonomilerinin sömürge yapısını kırmak ve sömürge düzeyinden ve ekonomik gerilikten kurtulmak için savaşıyorlar. Ayrıca bu devletler, tarihlerinde ilk defa olarak hem siyasî, hem de ekonomik planda bağımsız şekilde gelişmek imkânını elde ettiler.

Eğer sosyalist dünya sistemi varolmasaydı bu imkâna kavuşamıyacaklardı. Evvelce bütün bu ülkeler her

---

[21]**Statistical Abstract of the U. S.,** 1952-1960; **Survey of Current Business,** Kasım 1954, Ağustos 1956, Eylül 1958, Eylül 1960, Haziran 1961.

[22]L'Evolution Economique au Moyen-Orient, 1957-1958, New York, 1959, s. 34.

alanda emperyalizmin tekeline, belli bir ülkede donatım malzemesi sağlanması konusunda, krediler verilmesi konusunda, bilimsel ve teknik kadrolar konusunda, savaş malzemesi konusunda ekonomik faaliyet tekeline boyun eğmiş durumdaydılar. Bu yüzdendir ki, bu ülkeler emperyalist sistemle perçinlenmiş bulunuyorlardı ve dünya ekonomisi içindeki rolleri emperyalist ülkeler sanayiine 'dünya ölçüsünde köy' olarak hizmet etmekten ibaretti.

Emperyalistlerin tekelini sosyalist dünya sistemi kırdı. Az gelişmiş ülkelerle sosyalist ülkeler arasında ekonomik mübadelelerdeki hızlı artış çağımızın ayırdedici niteliklerinden biridir. Sovyetler Birliği 1959'da bu ülkelere 100 kadar sınaî ve 110 başka girişimin kurulması için teknik yardımda bulundu. 1960'da Sovyet yardımıyla donatılmış sınaî kuruluşların sayısı 300'e,[23] 1961'de ise 350'ye[24] yükselmişti. 1959'da Sovyetler Birliğinin Asya ve Afrika ülkeleriyle yaptığı ticarî mübadeleler 3 milyar rubleyi geçmişti, yani 1953'dekinin 8 katı olmuştu. Özellikle belirtmek gerekir ki sosyalist ülkelerin Asya-Afrika ülkelerine yaptıkları ihracatın en önemli kısmı makinelerle yatırım mallarıdır. Çekoslovakya'nın bu ülkelere yaptığı ihracat, toplam ihracatının 1948'de % 18,8'i iken 1958'de % 50'sine çıkmıştır.[25]

Tarafların karşılıklı istifadeleri ve eşitliği üzerine kurulmuş, çıkar gözetmeyen bir yardım yapmakla, ve eski sömürgelerle bağımlı ülkelerin sanayilerinin gelişmesine yardım etmekle sosyalist ülkeler Afrika, Asya ve Lâtin Amerika ülkelerinin ekonomik ilerlemelerine esaslı bir katkıda bulunmaktadır.

Sosyalist devletlerle kurulan ilişkilerin gelecekteki gelişmesi, az gelişmiş ülkelerin özlemlerine ve köklü millî

---

[22] **Vineşniaya torgovlia,** 1959, no. 9, s. 14.

[24] **Mirovaya Ekonomika i mejdunarodnye otnochenia,** 1961, no. 11, s. 107.

[25] Kommounist. 1960, no. 16, s. 56; **Mejdonnarodnia Jizn,** 1958, no. 11. s. 75.

çıkarlarına uygun olacaktır. Bu demektir ki henüz kapitalist dünya sistemi içinde bulunmalarına rağmen bu ülkelerin önünde sosyal ve ekonomik ilerleme alanında geniş ufuklar açılmaktadır. Bu, her şeyden önce emperyalizmin ekonomik boyunduruğundan kurtulma imkânıdır; ikincisi, sosyalist âlem ile, geri kalmışlıklarını gidermeye imkân verecek, uluslararası bir iş bölümüne girme imkânıdır; ve nihayet kapitalist olmayan bir gelişme yolunu seçme imkânıdır.

Kapitalist dünya ekonomisi artık malî sermayenin pekiştirdiği ve içinde, uluslararası iş bölümünün dünyanın metropoller ve sömürgeler diye, sanayici ülkeler ve tarımcı ülkeler diye, sömürenler ve sömürülenler diye ayrılmasıyla birbirine karıştığı sistem değildir.

Bugün yeni bir gelişme devri açılmıştır. Kapitalizmin dünya ekonomisi, sadece birçok ülkenin bu sistemden ayrılıp sosyalizm yoluna girmelerinden dolayı değil, emperyalizm artık eski ilişkileri devam ettiremediği için de çözülüyor. Millî kurtuluş devrimleri ona kuvvetli bir darbe indirmiş ve böylece az gelişmiş ülkelere geniş sosyal ve ekonomik ilerleme imkânları açmıştır.

Emperyalist sömürge sisteminin çöküşü, bağımsızlıklarına kavuşmuş halkların ekonomik geriliklerine karşı kuvvetli bir taarruza geçmelerinin başlangıcıdır. Millî kurtuluş devrimleri bu alanda meyvelerini çoktan vermeye başlamıştır. Bütün bir grup az gelişmiş ülkede siyasî kurtuluşun, ekonomik ilerlemeyi çabuklaştırıcı ve etken bir müşevvik hizmeti gördüğünü olaylar gösteriyor. İkinci Dünya Savaşından önce sömürge ve bağımlı ülkelerde yıllık brüt üretim artışı ortalaması % 1 iken, 1960 yılında % 4'e çıkmıştır. Şurası son derece önemlidir ki az gelişmiş ülkelerde yıllık sanayi üretimi artışı ritimleri, İkinci Dünya Savaşından sonra, çok sanayileşmiş kapitalist gelişme ritimlerini aşmaya başlamıştır. 1948'den 1959'a ka-

dar Amerika Birleşik Devletlerinin ve Kanada'nın yıllık sanayi üretimi yükseliş ortalaması % 3,8, Batı Avrupa'nın % 6,6 iken, Güney-Asya ve Güney-Doğu'nun az gelişmiş ülkelerinde bu ilerleme aynı devre boyunca % 7,1 idi.[26]

Gelişme ritimlerindeki bu yükselmeden dolayı, az gelişmiş ülkelerin dünya sanayi üretimi içindeki payı yavaş yavaş artma eğilimindedir. Yani 1948'den 1958'e kadar 10 yıl içinde bu pay, % 9,1'den % 10,4'e çıkmıştır. Dış ticaret artış ritimleri de özellikle son yıllar boyunca hızlanmıştır. 1950'den 1954'e kadar bütün bir grup az gelişmiş ülke ihracatı % 9 artmışken, bu rakam son beş yılda % 30'a yükselmiştir.[27] Bu olgular sömürge sisteminin parçalanması sonucunda ortaya çıkan yeni eğilimi göstermektedir. Eskiden gerek kaide olarak, sömürge veya bağımlı ülkeler ekonomik planda fiilen gelişmedikleri ve hattâ birçok hallerde geri gittikleri halde günümüzde bunlar durgunluktan kurtulmuş ve kaybettikleri zamanı oldukça hızla kazanmaya koyulmuşlardır.

Şüphesiz bu gelişme ritimleri, onların ekonomik geriliklerini çok kısa bir zamanda giderecek kadar yeterli değildir. Az gelişmiş ülkelerde, ileri kapitalist devletlere göre daha hızlı olan nüfus artışı, az gelişmiş ülkelerin sınaî genişleme ritimlerini kapitalist ülkelerinkine üstünlüğünü sıfıra indirmektedir. Nüfus başına üretim artışı bakımından iki kapitalist ülkeler grubunun ekonomik gelişme seviyeleri arasındaki açıklık büyümeye devam etmektedir. Bugünkü gelişme ritimleri değişmezse, az gelişmiş ülkelerle, ilerlemiş kapitalist ülkeler arasındaki mutlak açıklık, gelecek 15 yıl içinde 1,5 kat olacaktır. Az gelişmiş ülkelerin ekonomik geri kalmışlıklarının hızla sonuna gelmeleri için daha yüksek sınaî gelişme ritimlerine erişmeleri zorunludur. Bu hedefin gerçekleşmesi büyük güçlüklerle

---

[26]Mirovaya Ekonomika, 1961, no. 12, s. 12.

[27]V. Rymalov et V. Tiagounenka, adı geçen eser, s. 96, 97, 98, 184.

doludur ama pekâlâ mümkündür.

Bazı az gelişmiş ülkelerin bugün eriştikleri ekonomik genişleme ritimleri aşılmaz bir sınır olmaktan uzaktır. Bir yandan sosyalist ülkelerle ekonomik bağları kuvvetlendirerek, öte yandan gerçekten demokratik olan ekonomik ve sosyal reformları gerçekleştirerek bu ritimleri yükseltmek mümkündür.

Sömürgeci egemenliğin kalıntılarını yok etmek, haksız andlaşmaları ortadan kaldırmak, yabancı tekellerin boyunduruğunu kırmak, feodal kalıntıları yok etmek, sömürge ekonomik yapısını kırmak ve sanayileştirmek, toprak reformlarını gerçekleştirmek, sosyal hayatı demokratlaştırmak.. İşte emperyalist sömürmenin yarattığı ekonomik geriliği sona erdirmek ve iç pazarın darlığını gidermek istiyorlarsa, bu ülkelerin yapmak zorunda oldukları işler.. Bu sorunların çözülmesi, millî burjuvazinin çıkarınadır. Yabancı sermaye genel kural olarak bu eylem imkânlarını hâlâ ciddî şekilde sınırlandırmakta, bu çıkarları zedelemeye devam etmektedir. Kurtulmuş ülkelerin en büyük düşmanı emperyalizmdir. Bu ülkelerin ekonomik ve sosyal gelişmesinin anti-emperyalist olması objektif bir zorunluluktur.

Bu ülkelerin gelişmesinin esaş şartı, gerçekten vatansever ve demokratik bütün kuvvetleri birleştiren geniş bir anti-emperyalist millî cephenin kurulmasıdır. Yukarda belirtilen görevleri gerçekleştirmek için yapılan mücadelede bütün devrimci güçler birbirleriyle kaynaşmaktadırlar. İşçi sınıfı kendi etrafında vatansever millî kuvvetleri ve başta köylüleri topladıkça büyür ve demire su verilmesi gibi güçlenir. İşçi sınıfının ve köylülerin ittifakı, köklü, demokratik reformların gerçekleştirilmesi için yapılacak başarılı bir mücadelenin temel şartıdır. Geniş millî cephenin çekirdeği bu ittifaktır.

Bugünkü şartlar içinde millî burjuvazinin durumunu

ve emperyalizme karşı savaşta mücadele imkânlarını doğru olarak değerlendirmek son derece önemlidir.

Tecrübe göstermektedir ki emperyalizme karşı savaş geliştikçe ve memleket içindeki sınıf çelişmeleri arttıkça, millî burjuvazinin ekonomik ve siyasî mevkii güçlendikçe, bu burjuvazinin bazı unsurları dayanıklılığını yitirmekte ve emperyalizmle birleşme eğilimi göstermektedir.

Aynı zamanda millî burjuvazi emperyalizme karşı mücadelede belli bir kuvvet saklar. Onun devrimci mücadele gücü seviyesi, ülkelere göre değişmekte ve somut şartlara ve kuvvetler arasındaki gerçek orana dayanmaktadır.

Kurtulmuş ülkelerde millî bağımsızlığın ve ekonomik özerkliğin kuvvetlendirilmesi için, halk yığınlarının ihtiyaçlarının giderilmesi ve demokrasinin gelişmesi için yapılan mücadelede en aktif ve en tutarlı savaşçılar, devrimci unsurlardır. Bunlar, esasen kazanılmış bulunan başarıları sağlamlaştırma, emperyalizmin mevzilerini yıkma eğiliminde olan ve genç devletlerin sosyalist ülkelere yakınlaşmasına katkıda bulunan millî hükümetlerin aldığı tedbirleri desteklerler. Bir taraftan da güdücü çevrelerin ülkelerinin millî bağımsızlığını yeniden tehlikeye koyabilecek ve emperyalist sömürgecilerin amaçlarına ulaşmalarına yardım edebilecek eylemlerine aktif bir tarzda karşı koyarlar. Anti-demokratik, halk düşmanı tedbirlere karşı savaşırlar.

Ekonomik bağımsızlık sorununun çözümü yolları ve yöntemleri az gelişmiş ülkelerde keskin bir mücadeleye yol açmaktadır. Emperyalistlerden yana bir politika güden ülkeler, millî bağımsızlıklarını tehlikeye düşürdükleri için ekonomik bağımsızlıklarını elde edemezler. Bu ülkeler sadece kapitalist dünya ekonomisinin en çok sömürülen bir kesimi olmakla kalmıyorlar, aynı zamanda emperyalizmin saldırgan politikasının izinden gidiyorlar.

Bağımsızlığın ilânından beri geçen on yıl içinde bu ülkelerin ekonomik yapılarında, sosyal alanda ya da iç politikada esaslı hiç bir değişikliğin olmaması bundandır.

Uluslararası alanda aktif bir tarafsızlık politikası güden, askerî bloklara girmeyi reddeden ve ekonomik alanda sosyalist üklelerle işbirliği yapan ülkelerde durum başkadır. Tarafsız ülkeler, sadece dış politikalarına verdikleri yönle değil, aynı zamanda içlerinden birçoğunun ekonomik bağımsızlık için ve ekonomilerinin sömürge yapısını tasfiye etmek için daha aktif bir şekilde mücadele etmeleriyle de nitelik kazanıyorlar. Gerçi tarafsız ülkeler grubunun ekonomisi henüz sömürge niteliğini özellikle tarım ve hammaddelere verilen tek taraflı üstünlüğünü muhafaza ediyor ama bu ülkeler emperyalist boyunduruğun tasfiyesi için yaptıkları mücadelede bazı sonuçlara erişmişlerdir. Dünya kapitalist ekonomisi içindeki durumlarını düzeltmeyi başarmışlardır. Bu, özellikle bir takım yapı reformlarında, ve emperyalist devletlerle olan ekonomik ilişkilerindeki eşitsizliği ortadan kaldırmak için yapılan savaşta elde edilen bazı başarılarda yansımaktadır.

Kapitalist sistemin içinde kalmakla beraber tarafsızlık politikası güden Gine, Gana, Mali ve bir bakıma Endonezya gibi bazı ülkelerde ekonomilerinin sömürge yapısını değiştirmek, dünya ekonomisi içindeki yüzyıllık geriliklerini ve aşağı durumlarını tasfiye etmek için en hızlı ve en emin çare kapitalist olmayan gelişme yolunu seçen siyasî ve sosyal kuvvetlerin oynadıkları rol gittikçe artmaktadır.

Kapitalist gelişme yolunu ya da kapitalist olmayan gelişme yolunu seçmek halkların bileceği iştir. Halklar, iki dünya sistemi arasındaki yarışmayı izliyorlar. Yapılacak seçme, sınıflar arasındaki somut kuvvet oranıyla sosyal gelişmenin objektif kanunlarının etkisinin sonucu olacaktır. Son duruşmada kurtulmuş her ülkenin gelişme uf-

kunu gerçekten demokratik olan bütün millî kuvvetlerin ve bilhassa devrimci öncüler tarafından yönetilen tam gelişme halinde bir işçi sınıfının ve işçi sınıfı ile köylüler arasındaki ittifakın kuvvetlenmesinin yürüttüğü mücadele tayin edecektir. Bir gelişme yolu seçerken halk kitleleri kendi tecrübelerinden ilham alabilirler. Onlar kapitalizmin ne olduğunu iyi biliyorlar. Kapitalizm onlara, sömürgeci baskıyı, sömürmeyi, yoksullaşmayı ve geriliği getiren bir rejimdir.

Asya ve Afrika halk kitleleri arasında kapitalizmin sevimsizliği, her şeyden önce bu sosyal rejimin emperyalizmden ayrılmaz oluşu, sömürgecilerin egemenliğiyle birleşmiş olması ile izah edilir. Öte yandan, bu ülkelerin halkları, kapitalizmin öteki kötülüklerini, özellikle herkese iş ve ekmek veremiyeceğini açıkça görüyorlar. İşsizlik, buhranlar, yarına güvensizlik, bir lokma ekmek için insanların birbirleriyle yaptıkları devamlı mücadele, insanlık sevgisinin, insanlar arasında dayanışmanın ve yüksek ideallerin yokluğu.. İşte kapitalizmin bütün bu iğrendirici özellikleri, geri bırakılmış ülkelerin geniş halk yığınları tarafından iyice görülmektedir.

İkincisi, halk yığınları görmektedirler ki, kendi ülkelerinin kapitalist gelişmesi özledikleri hayat düzeyini onlara sağlamıyor, sadece bir avuç imtiyazlı azınlığın, yeni patronların çıkarlarına yarıyor. Büyük millî sorunu, yani kesin bir bağımsızlık kazanıp ilerlemek sorununu yönetici burjuvazinin çözemiyeceğini halk kitleleri yıldan yıla daha iyi anlıyorlar. Halklar, daha uzun yıllar emperyalist sömürmenin ve yoksulluğun altında ezilmemek için emperyalizme karşı mücadele ediyorlar. Bugün sosyalist dünya görüşünü paylaşmayan bazı siyasî yöneticilerin, kapitalist gelişme yolunu programlarına koymayı reddetmeleri tesadüf eseri değildir. Bu, kapitalizmin tutulmadığını, sosyalizmin üstünlüğünün halkların bilincine gittikçe işle-

diğini gösterir.

Ne var ki halk yığınlarının eğilimleri ve özlemleri başka şey, millî bağımsızlıklarını elde etmiş Asya, Afrika ve Lâtin Amerika ülkelerinin kapitalist olmayan bir yoldan gelişmesinin imkânları başka şeydir. Tarihî bir aşamayı atlayıp geçmek mümkün müdür? Mogolistan'ın ve Orta Asyadaki Sovyet Cumhuriyetlerinin son on yıllık tecrübesi bu soruya olumlu cevap vermeyi sağlıyor. Eski sömürgelerin ileri kapitalist safhayı atlıyarak sosyalizme geçmelerinin mümkün olduğu bilimsel bir şekilde ortaya kondu ve hayat bu görüşü tamamen doğruladı.

Bugünkü uluslararası şartlar içinde, yani emperyalizmin çok zayıfladığı, sosyalist devletlerin az gelişmiş ülkelere yardımı gibi bir etmenin gittikçe daha büyük bir rol oynadığı, dünyadaki kuvvetler oranının durmadan sosyalist âlem lehine geliştiği günümüzde, iktisadî bakımdan en geri ülkelerin, kapitalist olmayan bir gelişme tarzına geçmeleri iyice mümkün oldu.

Kapitalizmden sosyalizme geçiş artık dünya ölçüsünde gerçekleştiğinden ve sosyalist devletler, az gelişmiş ülkeleri çeşitli yardımlarla desteklediğinden, bu ülkeler nispeten kısa süreler içinde üretici güçlerin gelişmesinde modern bir düzeye erişebilirler ve hem uzun, hem de güçlüklerle dolu kapitalist yolu bir kenara bırakabilirler. Bu yolu seçmiş olan ülkeleri göz önünde tutarsak, şunu belirtmek gerekir ki bu ülkelerin, kapitalizmin bütün gelişme safhalarından geçmeye hiç de ihtiyaçları yoktur. Burjuvazinin nispî zayıflığı, yavaş yavaş meydana çıkan siyasî iflâs, az gelişmiş ülkelerin önüne tarihin çıkardığı sorunların acilliği ve nihayet millî burjuvazinin yönettiği ülkelerde emperyalizmin, ekonomik genişlemeyi köstekklemesi ve bu ülkelerin millî kalkınmalarını engellemesi, kapitalist olmayan bir gelişmenin öncülleridir.

Bu geçişin siyasî şekli, millî demokrasi devleti olabi-

lir. Bu tip bir devletin ortaya çıkışı, anti-emperyalist, anti-feodal ve demokratik millî kurtuluş devrimini başarma zorunluğuna dayanır. Emperyalizm, kurtulmuş ulusların baş düşmanıdır. Sömürgecilerin serüven aramaya gittikleri yer neresi olursa olsun, A.B.D. emperyalizmi, sömürgeciliğin başlıca dayanağı olarak kulis arkasında görünmektedir. Millî hareketin anti-emperyalist yönelimi, tarihî geriliği tasfiye etmek zorunluluğu, toprak sorunu köylüler lehine çözmek arzusu birleşmiş bir millî cephe kurmak için gerekli şartları yaratıyor.

Böyle bir durumda, emperyalizmle millî burjuvazi arasındaki çelişmeler ortadan kalkmıyacak, tersine keskinleşecek ve bu da, burjuvazinin önemli bir kısmını tek cepheye katılmaya itecektir. Büyük millî görevleri gerçekleştirme aracı olarak millî demokrasi devleti, millî burjuvazinin anti-emperyalist kanadını da içeren vatansever kuvvetlerin güçbirliğidir.

Bu devlet, kaynağı ve tabiatıyla, anti-emperyalist devrimi sonuna kadar götürmeyi amaç edinen millî cephenin organıdır; kendisine tayin edilen amaçlarla o, bu devrimin demokratik görevlerini çözebilmesine ve bu ülkelerin her birinde kapitalist olmayan bir gelişmenin şartlarını yaratmaya yardımcı olan alettir. Bu görevlerin gerçekleşmesi az gelişmiş ülkelerin kapitalist olmayan gelişme yolundan, emperyalizmin ve içteki gericiliğin geri çekildiği, sosyal hayatın demokratlaştırıldığı ve geniş emekçi yığınların siyaset alanında belirmesinin yurt içindeki kuvvetler oranında köklü bir değişmeyi beslediği ölçüde, geçişini garanti eder. Olayların akışı, az gelişmiş ülkelere tarihin vazettiği hayatî sorunların hızla ve kökten çözümünde, ülke kapitalist olmayan yola girmedikçe bulunması mümkün olmayan bu çözümde çıkarları olan kuvvetleri yavaş yavaş belirliyecektir.

*Bu kitap 1962'de yayınlanmıştır. ç.

ÜÇ

DÜNYA EMPERYALİZMİNİN ÇÖKÜŞÜ

BİLİMSEL sosyalizmin tekelci kapitalizm konusundaki bütün öğretilerine karşı, burjuva ideologların ve revizyonistlerin bütün hücumlarına rağmen hayat bilimsel sosyalizm teorisini açıkça doğrulamıştır.

Üretimin artan yoğunlaşması ve sermayenin derişimi (temerküzü), özel tekellerle devlet tekellerinin gitgide daha fazla birbirine karışması, uluslararası devlet tekelleri birliklerinin ve örgütlerinin ortaya çıkışı, ekonominin askerileştirilmesi ve silâhlanma yarışı, kapitalizmin aç gözlü sömürme iplerini tek bir merkezde yani milletin tümüne karşı olan çok güçlü bir avuç tekelci birlikte topladı. Toplumun üretici güçlerinin gittikçe artan bir kısmı,

dev tekellerin kontrolü altında bulunuyor. A. B. Devletlerinin en büyük yüz şirketi ile diğer emperyalist devletlerin en büyük yüz şirketi, dünya kapitalist üretiminin aşağı yukarı üçte birini ellerinde tutuyorlar. Amerika Birleşik Devletlerinde en büyük 500 sanayi şirketi yani bu ülkelerin şirketlerinin toplam sayısının yüzde üçünden daha azını temsil eden şirketler, Amerikan sanayiindeki dev konsorsiyomlar, kârların durmadan artan bir kısmını ellerinde topluyorlar.

Son on yıl içinde, çağdaş kapitalist toplumun sathında, malî oligarşinin egemenliğini maskelemeye yarayan yeni olaylar belirdi. Ama sadece görünüşler söz konusudur. Gerçekte, bugünkü kapitalizmin bağrında ortaya çıkan bu yeni süreçler, burjuva toplumunun ekonomik ve siyasî hayatında malî oligarşinin mutlak gücünü durmadan artırmaktadır. Burjuvazinin savunucuları, kapitalizmin dönüşümlerini öğmek ve malî sermayenin egemenliğini inkâr etmek için yüzeydeki bu görünüşlere başvuruyorlar. Bununla beraber uzun zamandan beri bilinmektedir ki olayların görünüşüyle özü birbirine tamamen uygun olsaydı bilimin varlık sebebi kalmazdı. Bilimin asıl görevi, olayların özünü keşfetmek, olayların niye şu şekilde değil de bu şekilde göründüklerini ispat etmektir. Gerçekte, burjuva devleti çeşitli şekillere bürünebilir ama onun asıl mahiyeti hep aynıdır, bu da her zaman için burjuvazinin diktatörlüğüdür. Emperyalizm devrinde, burjuva devleti, malî sermayenin egemenliğinin aracı haline gelmiştir. Kapitalist girişimler hisse senetli şirketler şekline bürünmekle sermayede bir dağılma olduğu izlenimi verilmektedir; oysa burada malî oligarşinin en uygun bir biçime bürünmesinden başka bir şey söz konusu değildir.

Kapitalist toplumda gözlemlenen yeni olaylar için de durum aynıdır; bu olaylarda tekellerin kullandığı güçlerin

arttığını görmemek imkânsızdır.

Bir zamandan beri, sanayi tekelleri istikrazlara daha az başvurmaktadırlar; onların kendi kaynaklarının önemi eskisinden daha çok artmıştır. 1947'den 1957'ye kadar, Amerika Birleşik Devletlerinin tekelleri, sermayelerinin 3/5'den fazlasını kendi iç kaynaklarından (dağıtılmamış kârlar ve amortisman ihtiyatları) sağlamışlardır.

Bu yıllarda, sanayi konsorsiyomlarının dağıtılmamış kârlar tutarı 106,7 milyar dolar, amortisman ihtiyatları tutarı da 123,1 milyar dolara erişti. Buna karşılık, ödünç alınan sermaye 1957'de transformasyon sanayii konsorsiyomlarına ait olan sermayenin % 27'sidir.[28] Konsorsiyomların iç ve dış finansman kaynakları arasındaki bu oran değişikliği, tekellerin egemenliğinin azaldığını mı gösterir? Katiyen hayır. Bu olgu, sadece aynı malî oligarşinin hâkim olduğu bankalarla sanayi arasındaki ilişkilerde meydana gelen şekil değişikliklerini yansıtır.

Tekelci devlet kapitalizminin büyümesinden dolayı burjuvazi, artık, sermaye çekmek için vaktiyle başvurduğu metotlarla yetinemez. Yeni metotlar kullanılması bundandır. Bu son yıllarda konsorsiyomlar hisse senedi çıkarmaya gittikçe daha az baş vurmaktadırlar. 1947'den 1957'ye kadar yatırmış oldukları sermayenin ancak % 6,6'sını hisse senedi çıkararak karşıladılar.[29] Yeni girişimler kurmanın şekli gözle farkedilecek kadar değişti. Vaktiyle borsada hisse senedi çıkaran yatırım bankaları genel kural olarak kurucu rolü oynuyorlardı. Bugün, birçok konsorsiyomun bir araya gelerek girişimler kurdukları görülmektedir. Yatırım bankalarından farklı olarak bunlar yeni kurulmuş şirketlerin hisse senetlerini borsada satmazlar, bunları portföylerinde muhafaza ederler. Büyük şirketlerin zenginleşmesini sağlayan devlet siparişlerindeki bol-

---

[28]U. S. İncome and Output. Washington, 1958, s. 195.

[29]Aynı eser.

luk, birçok üretim kolunda önemli bir rol oynamaktadır. Stanfort Araştırma Enstitüsünün yaptığı bir ankete göre, gelişme ritmi en hızlı olan yüz şirketin kaynaklarının % 30'nu devlet siparişleri meydana getirmektedir; oysa gelişme ritmi en düşük olan yüz şirket için bu oran % 2,5'dur. Tekelci burjuvazi, devlet bütçesini babasının çiftliği haline getirmiştir.

Bu söylediklerimiz, hisseli (eshamlı) mülkiyetin önemini kaybettiğini ya da hisse senetleri sahiplerinin artışının kapitalizmin demokratlaşması sonucuna vardığını göstermez. Büyük hisse senedi paketlerinin rolü, öneminden hiç bir şey kaybetmemiştir. Büyük hissedarların emrinde dağıtılmamış kârlarla amortisman ihtiyatları bulunmaktadır; buna karşılık küçük hissedarlar yığınının, şirketlerin yönetiminde en ufak bir rolü yoktur. Hisse senetli şirketlerin malî oligarşi tarafından kontrolü devam etmektedir. Amerika Birleşik Devletleri nüfusunun % 1'i bugün, özel konsorsiyomların toplam hisse senetlerinin % 76'sına sahiptir; oysa bu oran, İkinci Dünya Savaşı sonuna doğru % 62 idi.

Kapitalist ülkelerin ekonomik hayatında bankaların rolü de azalmamıştır. Bankaların patronları yani büyük para sahipleri, alacaklılarının ödeme gücünü çok yakından izliyorlar ve güç durumda kaldıklarını görünce onların işlerini kendilerininkine katmakta tereddüt etmiyorlar. Bu, sadece küçük ve orta şirketler için değil **Chrysler, General Dynamics, Stude-Baker** gibi önemli şirketler için de söz konusudur. Büyük para sahiplerinin baskısıyla, bu şirketlerin yönetimi değişti ve bunlar yeniden örgütlendi.

Para oyunlarıyla ilgili örgütler, bugün artık malî oligarşiye yetmiyor. İkinci Dünya Savaşının sona ermesinden beri, Birleşik Devletler'de 1945'de aktifi 44,8 miylar dolarken 1960'da 120 milyara yükselen[30] sigorta şirketleriyle

[30] **Statistical Abstract of the U.S., 1961, s. 467.**

emekli sandıkları ve "karşılıklı sandıklar" gibi yeni örgütlerin etkisi artmaktadır. Bu bankalar hisse senetleri çıkarmakla değil, önceden çıkarılmış hisse senetlerini hissedarlarının zararına olarak yeniden satın almakla uğraşıyorlar.

Bu yeni malî örgütlerin ortaya çıkışı, bugün malî sermayenin şirket sermayesi üzerindeki kudretini en esnek yollarla artırdığını ispat etmektedir. Gerçi sosyal sermayeyi, malî oligarşinin egemenliği altına sokma metotları ve şekilleri değişebilir ama bu oligarşinin kudretinde ciddî hiç bir değişiklik olmaz. Bazı durumlarda malî sermayenin tek bir ailesi ya da belli bir grubunun yerini aynı malî imparatorluk içinde toplanmış bütün bir aileler grubu alabilir ama bu, meselenin aslında bir değişiklik yaratmaz. Bu milyarderler, faaliyetlerini ustalıkla saklamaya uğraşıyorlar; bununla beraber onların, kapitalist toplumun ekonomik ve siyasî hayatı üzerindeki etkisi gittikçe daha çok hissedilmektedir. Tekelci kapitalizmin gelişmesi, 'gelir devrimi' konusunda burjuva ve revizyonist ideologların uydurmalarını çürütmektedir. İşin doğrusu şudur: büyük kapitalist ülkelerin nüfusunun çok küçük bir kısmı, millî servetin en büyük kısmını elinde tutmaktadır.

Tekelci kapitalizmin tekelci devlet kapitalizmine dönüşmesi, burjuva toplumunun en güçlü tekellerinin ekonomik ve siyasî alanlardaki kudretini artırdı. Bu dönüşüm, ne kapitalist toplumun gelişme safhalarında bir değişikliğin meydana geldiğini, ne de emperyalist safhadan ayrı yeni bir safhanın bu gelişme içinde ortaya çıktığını gösterir. Burjuva ülkeleri içinde tekellerin egemenliğini kuvvetlendiren bu dönüşüm, burjuva devletini, revizyonistlerin bizi inandırmak istedikleri gibi, emeğin çıkarlarıyla sermayenin çıkarlarını tarafsız bir şekilde garanti edecek, sınıflar üstü bir kuvvet, bir çeşit hâkim haline getirmek gibi bir sonuç yaratmaz. Bu sürecin gerçek mahi-

yeti, tekellerin gücüyle devletin gücünü, tekelleri zengin etmek, devrimci güçleri ezmek, kapitalizmi kurtarmak ve saldırgan savaşlar açmak amacını güden tek bir mekanizma haline getirmekten ibarettir.

Tekeller, daha başlangıçtan itibaren, banka sermayesiyle sanayi sermayesinin şahıs sahip ve yönetici birliğini, malî oligarşi ve devlet cihazı arasındaki sahip ve yönetici şahıs birliği ile tamamlamaya uğraşmaktadırlar. Ama bununla yetinmiyorlar. Devleti, malî sermaye yararına, kapitalist yeniden üretim sürecine doğrudan doğruya müdahale ettiriyorlar. Ekonomideki çeşitli devletleştirme şekillerini ve devletin ekonomiyi düzenlemek için aldığı her tedbiri kendi çıkarlarına tabi kılıyorlar. Devlet, malî sermayenin işlerini idare eden bir komite olurken, kapitalist ekonomi, tekellere dayanmakta devam etmektedir. Bu da, tekelci devlet kapitalizminin, emperyalizmin mahiyetini değiştirmediğini açıkça göstermektedir. Tersine, bu kapitalizm, üretim içinde sınıfların durumunda köklü hiç bir değişiklik meydana getirmeksizin, burjuva toplumunun bütün hayatı üzerinde tekellerin egemenliğini artırmaktadır. Üstelik, sınıf çıkarlarını uzlaştırmak, emekle sermaye arasında bir uyum yaratmak şöyle dursun tersine emek ile sermaye arasındaki, ulusun çoğunluğu ile tekel sahipleri arasındaki uçurumu gittikçe derinleştirmektedir.

Şüphesiz, tekelci devlet kapitalizminin gelişmesi, konjonktür üzerinde ve kapitalist yeniden üretimin gidişi üzerinde etki yapmaktan geri kalmıyor. Bununla beraber o, kapitalizme özgü ekonomik kanunları ortadan kaldıramadığı gibi, kapitalist toplumun düzensiz niteliğini ve kapitalist üretimdeki anarşiyi de önliyemez.

Çeşitli ekonomik tedbirleri alırken burjuva devleti, sosyal demagojiye geniş ölçüde baş vurmakta, faaliyetini sınıflar üstü bir görünüşe bürümeye çalışmakta, işçi sınıfına ve demokratik halk tabakalarına bazı tavizler vermek

zorunda kalmaktadır. Bütün bunların tek amacı, halk oyunu şaşırtıp aldatarak, ve genel refah devleti, sınıfların kaldırılması, 'gelirlerin eşitleştirilmesi' konusunda üstüne burjuva ideologlarının gevezeliklerine yeni bir şekil vererek kapitalist rejimi kurtarmaktır. Gerçekte, emperyalist devletin güttüğü politika, sadece, zenginleşmesini kolaylaştırdığı malî oligarşinin çıkarlarına yaramaktadır.

Lenin, tekelci devlet kapitalizminin, maddî planda sosyalizme geçişi en tam şekilde hazırladığını ileri sürdü. Gerçekten de, kapitalist dünya, emperyalist ilişkiler sisteminin toplumun gelişmesinin temel çıkarlarıyla açıktan açığa çeliştiği bir noktaya gelmiştir. Sosyalizme geçmek zorunluğu, her yerde kendini göstermektedir.

Tekelci devlet kapitalizmi, açıkca ortaya koymuştur ki, tekellerin egemenliği ve muazzam gücü, halk kitlelerinin felaketlerinin, yoksulluğunun, yoksunluklarının, savaşların ve dünyayı sarsan derin siyasî ve sosyal çelişmelerin tek kaynağıdır. Bu bakımdan, tekeller, toplumun gittikçe genişleyen tabakalarının ve halkın tümünün kendilerine karşı ayaklandıklarını görmektedirler.

Yığınlar, ve özellikle işçi sınıfı kendi hayatî çıkarlarının ve haklarının ancak, tekellerin aleti olan siyasî iktidara karşı doğrudan doğruya bir mücadeleyle savunulacağının bilincine gittikçe daha iyi varmaktadırlar. Bunu yapmak için iktidarı tekellerin elinden kurtarmak gereklidir. Tekelci devlet kapitalizmi, sınıf mücadelesini ister istemez ağırlaştırmakta, emekçileri, tekellerin boyunduruğuna ve iktidarın emperyalist politikasına karşı çıkarmaktadır. Bunun içindir ki emekçilerin her önemli eylemi siyasî bir nitelik kazanır.

Tekelci devlet kapitalizminin gelişmesi, kapitalizme siyasî ve ekonomik kararlılık getirmemiştir. Tersine, İkinci Dünya Savaşından beri kapitalizmin kararsızlığı önemli ölçüde arttı. Bu rejim, kısmî ve geçici de olsa, bir kararlı-

lık sağlıyamayacağını gösterdi. Burjuva nazariyecileri, gerçeğin bir başka tablosunu çizmeye uğraşıyorlar. Tekelci devletin aldığı tedbirleri öven ve savaştan bu yana kapitalist ülkelerin üretiminde bir artma meydana geldiği olgusuna dayanan burjuva propagandası, 'tam istihdam' ve kapitalizmin buhransız gelişme çağının başladığını büyük gürültülerle ilân ediyor. Militarizmi, kapitalizmi ekonomik sarsıntılardan kurtaracak her derde deva bir şey olarak göstermeye uğraşıyor. Ne var ki, sadece görünüşlere bakarak kapitalist dünya ekonomisinin ciddî bir tahlilini yapmak mümkün değildir. Bazı ülkelerde sosyal ürünün hafif ve geçici olarak arttığı olgusuna dayanarak, bu sistemin gerçek durumu hakkında bir yargıya varılamaz. Bir sosylist, bazı devrelerde ve bazı ülkelerde üretim artışını açıklayan ve dünya kapitalizminin gerçek eğilimlerini belirleyen derin süreçleri gün ışığına çıkarmalıdır. Bu eğilimler, kapitalizmin ihtiyarladığını ve gittikçe daha fazla kırılabilir hale geldiğini göstermektedir. Bu rejim, yeni sarsıntılar doğuran ve kendi yıkımını hazırlayan büyük bir kararsızlık içindedir.

Bu kararsızlığın ekonomik kökleri nelerdir? Cevabı çok açıktır: buna sebep, üretken güçlerle bu kararsızlığın ekonomik temelini meydana getiren kapitalist üretim ilişkileri arasındaki çelişmenin iyice artmasıdır. Ama bu gözlem, olayı açıklamaya yetmez. Gerçekte bu çelişme, kapitalist toplumun bütün safhalarında varolmuştur. Devrimizde bu çelişmeyi daha da keskinleştiren yeni olgu, bilimsel ve teknik ilerlemenin tekellerin çıkarına kullanılmasıdır. Bu da, kapitalist yeniden üretim mekanizmasında öyle karışıklıklar yaratmış, pazarlar sorununu öylesine kesin bir şekilde ortaya atmış, kapitalizmin sosyal çelişmelerini öylesine geliştirmiştir ki dünya bu yüzden şimdiden sarsılmıştır ve daha da sarsılacaktır.

Bu sorunu ayrıntılarıyla inceliyelim. İnsanlığın, atom

enerjisinin kullanılmasına, evrenin fethine, kimyanın gelişmesine, üretimin otomatikleştirilmesine ve bilimle tekniğin diğer muazzam başarılarına bağlı olan bir bilimsel ve teknik devrim çağına girdiğinden bugün kimsenin şüphesi yoktur.

Bilimdeki en yeni ilerlemelerin kapitalist dünyanın eşiğine gelip durduğunu ve bu rejimde üretici güçlerde durgunluğun, gevşemenin hüküm sürdüğünü varsaymak doğru olmaz. Böyle bir görüş, kapitalizmin çürümesiyle ilgili sosyalist nazariyeye aykırıdır. Bu nazariye, kapitalist ekonominin bilimsel ve teknik keşiflerde bulunabileceğini, ve kapitalist rejimde üretimi artırmanın mümkün olduğunu inkâr etmez. Kapitalist üretimin, emperyalizm devrinde artmaya devam edeceğini ileri süren Lenin'in tezinin hükümsüz olduğunu bildirmekle Stalin hata etmiştir. Kapitalist ülkelerin, bundan böyle, üretimin dar bir temel üzerinde gelişeceği ve bu ülkelerde üretim hacminin azalacağı hakkında 1952'de Stalin'in ortaya attığı görüş doğru çıkmamıştır. Örneğin, 1961'de kapitalist dünyada üretimin hacmi, 1938'e oranla 2,7 artmıştır. Kapitalizmin çözülmesi, üretici güçlerin mutlak bir durgunluğunu ve tamamen felce uğramasını gerektirmez; kapitalist ekonominin bazı dönemlerde ve bazı ülkelerde gelişmesini önlemez.

Sosyalizme göre, üretici güçler, sosyal üretimde devrimler yapan unsurdur. Sosyalizmin kurucuları da göstermektedir ki kapitalist toplumu kendi yıkımına götürecek olan iç çelişmelerin artması, üretici güçlerde bir durgunluk, bir durma değil, üretici güçlerle kapitalist üretim tarzı arasında gittikçe keskinleşen bir çatışma yaratır. Kapitalizmin otomatik olarak çökeceği nazariyesi ile sosyalizmin bir ilgisi yoktur. Üretici güçlerin büyümesi, kapitalizmi, çağırdığı ruhlara hâkim olamayan acemi sihirbaz çırağına benzetmektedir. Sanayi devrimi, kapitalizme teknik

bir temel sağladığı ve feodal sınıfların mevkilerini kesin olarak hiçe indirdiği gibi çağımızın bilimsel ve teknik devrimi günü geçmiş kapitalist rejimin çözülüp ortadan kaybolmasını hazırlayan başlıca etmenlerden biri olarak görünmektedir. Çağdaş kapitalizm, üretici güçlerin gelişimini gittikçe daha fazla kösteklemektedir. Kaptalizmin üretim ilişkileri bu bilimsel ve teknik devrime çok dar gelir. Bu devrimi başaracak ve meyvelerini toplumun yararına kullanabilecek olan sadece sosyalizmdir.

Tekelci kapitalist üretim ilişkileri, bütün kapitalist dünyanın ekonomik gelişmesi üzerine bir kara bulut gibi çökmüş ve kapitalist ekonominin çürümesine yol açmıştır. Bilindiği gibi, tekeller yeni bir tekniği, ancak çok daha yüksek bir kazanç sağlıyacağı zaman kabul ederler. Tekeller sadece teknik ilerlemeyi frenleme şeklinde değil, aynı zamanda çeşitli şekillerde yansıyan bir parçalama unsuru ihtiva ederler.

Malî sermaye ile dünya üzerinde egemenlik kuran, emirlerindeki askerî güce güvenen tekeller, ezenler ile ezilenler, sanayi ülkeleri ile hammadde ve tarım ürünleri ambarı diye ikiye bölünmüş ülkelerin çoğunun gelişmesini felce uğratan dünya kapitalist iş bölümünü devam ettiriyorlar, büyük bir soygun sistemi yaratıyorlar, maddî kaynakları israf ediyorlar, özellikle ekonomiyi askerileştirerek sosyal emeğin ürünlerini boşa harcıyorlar. Tekeller, sosyal emeğin tam istihdamını imkânsızlaştırıyorlar. Gerçekten de emekçilerin bir kısmının aşırı derecede çalışması, emekçilerin diğer kısmını mecburî bir işsizliğe sürüklüyor ve ortaya bir sürü asalakla, aylak rantiyeler çıkıyor. Tekeller, sömürge ve yarı-sömürge ülkelerin hammadde ve yakıt kaynaklarını yerli üretimin zararına olarak kurutuyor; sözde stratejik rezervler yaratarak hammadde kaynaklarını israf ediyor. Keyfî yollarla, yüksek kârlar elde etmek için üretim hacmini sınırlandırıyor ve

böylece hayat pahalılığına yol açıyor. Devletin kendilerine yaptığı yardım sayesinde zararına ihracat yapıyorlar. Tekeller, devlet cihazını alabildiğine şişirerek, ekonomik hayatta bürokrasiye sebep oluyorlar. Tekeller, devlet mekanizmasını alabildiğine şişirerek, bu mekanizma içinde hiyerarşi birikimine yol açarak; geniş halk kitleleri üzerine binen ağır vergilerle karşıladıkları üretici olmayan lüzumsuz masrafları ve genel masrafları alabildiğine artırarak, ekonomik hayatta bürokrasiye sebep oluyorlar.

Anlattıklarımıza örnekler vermiyeceğiz. Burada göstermek istediğimiz sadece şudur: tekeller, bir yandan gittikçe yenileşen modern teknikleri uygulamak zorunda kalırken, öte yandan sosyal gelişmeye ve ekonomik yayılmaya nasıl oluyor da engel oluyorlar? Özellikle, teknik ilerlemeyi, askerî ekonominin dar çerçevesi içine kapayarak frenliyorlar. Bütün bunlar kapitalizmdeki çürümeyi ortaya koymaktadır.

Bu çürümenin asıl mahiyeti, emperyalizmin, üretici güçlerin gelişmesine ve bir bütün olarak sosyal ilerlemeye karşı koymasında saklıdır. Emperyalizm, bütün kıtaların geri kalmışlığını sürdürmeye uğraşan muazzam bir frendir. O, dünya nüfusunun en büyük kısmının yaşadığı ülkelerde de sanayiyi engellemektedir. Asya'nın, Afrika'nın, Lâtin Amerika'nın sosyalist olmayan ülkeleri, kapitalist dünya nüfusunun aşağı yukarı % 70'ini temsil ettikleri halde, kapitalist dünyanın sınaî üretiminin sadece % 10'unu, madenî eşya üretiminin % 5'ini ve makine üretiminin % 3'ünü sağlamaktadırlar. Ayrıca, tarım alanında emeğin makineleştirilmesi ve verimliliğin yükseltilmesi için geliştirilmiş teknik usullere rağmen, yüz milyonlarca insan eski Mısır'da ve Babil'de kullanılan tarım araçlarından pek az farklı olan ilkel araçlarla toprağı işlemeye devam etmektedirler. Kapitalist âlemde tarımla uğraşan 350 milyon ailenin en azından 250 milyonu tarım aracı olarak

ya çapa ya da kara saban kullanmaktadır. Aşağı yukarı 90 milyon aile, inek, öküz, at ya da katır tarafından çekilen pulluk kullanmaktadır. Traktör ya da motorlu pulluk kullanan ailelerin sayısı sadece 10 milyondur.[31]

Bu şartlar içinde, Hindistan'ın ve diğer birçok ülkenin beslenmemesine ve yiyecek buhranı içinde bulunmasına pek şaşmamak gerekir. Son beş yıl boyunca, Hindistan, sekiz milyon rupi ödeyerek on sekiz milyon ton yiyecek maddesi ithal etmek zorunda kalmıştır. Bu miktar aşağı yukarı, bu ülkenin millî sektörünün sınaî gelişmeye hasrettiği kredilerin tutarı kadardır.

Dünyanın sosyalist olmayan kesiminde, kapitalizm, üretici güçleri ancak yaşamaya mahkûm etmiştir ama öte yandan, gelişmiş burjuva ülkelerindeki üretici güçleri kullanmak gücünde olmadığını da ortaya koymuştur. Örneğin, A. B. Devletlerinde on yıldan fazla bir zamandan beri buğday ekiminin, tarımsal üretimin kısıtlanması finanse edilirken, kapitalist âlemde yığınla insan açlıktan ölmektedir.

Kapitalizmin çürümesinin ve onun ekonomik gelişmesinin son derece yavaşlamasının temel maddî faktörü ve bundan dolayı da bu rejime özgü çelişkilerin keskinleşmesine yol açan faktör, sabit sermayenin veriminin hızla artmasıdır. Bu, aykırı bir söz gibi görünebilir. İlk bakışta, böyle bir olayın son derece hayırlı olduğu sanılabilir. Ama, kapitalizm şartları içinde üretkenlikteki böyle bir artış, sosyal yeniden-üretim sürecinde derin çelişmeler yaratır, ki bu çelişmeler A. B. Devletlerinde mekanizmayı karıştırmış ve hattâ kırmış bulunuyor.

Bilimsel ve teknik ilerleme yeni bir olaya sebep oldu. Amerikan sermayesinin büyüme ritmi, üretimdeki artış ritmine oranla geriledi. Aynı miktarda bir malın

---

[31] F. Baadé, Mirovoie energuetitcheskoie khoziaistvo (L'économie énergétique mondiale), Moskova, 1960, s. 34.

üretimi, hem daha az insan emeği hem daha az sabit sermaye harcanmasını gerektirir. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, hele A. B. Devletlerinde gittikçe daha büyük bir miktarda mal üretimi, durmadan mükemmelleşen fakat gittikçe azalan bir miktarda sabit malzeme gerektirir.

Sabit sermaye (donatım ve tesisler) ile üretim arasındaki oranı ifade eden göstergenin de ortaya koyduğu budur. (Üretim birimi başına sabit sermayenin değerini ifade ederken 1890 yılı için gösterge 100 olarak kabul edilmiştir.)[32] [Tablo: IV]

[Tablo: IV]

	1900	1904	1929	1937	1948	1953
A.B.D. Transformasyon sanayiinin tümü	114	129	119	95	78	76
Gıda	115	118	114	78	63	50
Kimya sanayii	104	115	73	63	65	87
Yapı malzemesi	119	142	130	97	51	45
Demir-çelik	108	128	79	84	53	—
Makine yapımı (taşıt araçları hariç)	119	144	85	68	53	44

Vaktiyle, 1920'lere kadar, üretim birimi başına sarfedilen sabit sermayenin payı durmadan yükseliyordu. Aynı zamanda üretim birim başına sarfedilen insan emeği gittikçe azalıyordu. Üretim birimi başına sarfedilen insan emeği miktarındaki azalma, bütün olarak ele alınınca, sabit sermaye masrafları artışından daha fazla oluyordu: bundan dolayı, üretim birimi daha az pahalıya geliyordu. Böylece sabit sermayedeki artış yeni yatırımları teşvik ederken, insan emeğinin yerini derece derece ve

[32] D. Cramer, S. Dobrovolsky, I. Borenstein, **Capital in Manufacturing and Mining Its Formation and Financing,** Princeton, 1960, s. 268-269.

gittikçe genişleyen bir ölçü içinde makineli araçlar alıyordu. Aynı sebeple, üretim sürecine yeni işçiler katılıyor ve bir bütün olarak pazar genişliyordu. Yatırım artışı, ritmi, global üretim artışı ritmini geçiyordu. 1920 yılından itibaren, bu durum değişmeye başladı. Sadece 1929 yılından günümüzde kadar Amerikan sanayiinin temel araçlarının verimi aşağı yukarı % 70 oranında yükselirken üretim birimi sabit sermayenin değeri hemen hemen % 40 azalmıştır. [Tablo: V]

[Tablo: V]

1893'den 1953'e kadar A. B. Devletleri transformasyon Sanayiinde Sabit Sermayenin ve Üretimin Yılık Artış Ritimleri Ortalaması (% olarak)[33]

Yıllar	Sabit Sermaye	Üretim
1890 - 1900	5,7	4,3
1900 - 1919	4,7	3,9
1919 - 1929	3,0	4,7
1929 - 1948	0,9	3,1
1948 - 1953	4,3	5,6
1953 - 1959	—	2,3

Üretim birimi başına sabit sermaye harcamalarındaki tedrici azalma ne mutlak, ne de düzgün bir olaydır. Bazı anlarda ve bazı sanayi kollarında bunun tersi bir olay görülmektedir. Örneğin, 1956'dan beri, A. B. Devletlerinin son sanayiinin tümünü sabit sermaye/üretim oranındaki bir yükselme nitelendirir. Temel sermayenin yenilenmesiyle bu son yıllarda sabit sermaye artış ritimlerinde üretim artış ritimlerindekinden daha büyük bir yükselme meydana gelmiştir. Ama bu, Amerikan endüstrisinde kaydettiğimiz temel eğilimi nispeten uzun bir süre değiştirmez.

İstatistiklerin gösterdiklerine göre, önemli bir üretim

[33]**Aynı eser, s.** 248, 252, 270.

alanında -sanayide- görülen bu eğilim, aslında yeni tekniklerin artan üretkenliğine bağlıdır. Bu, günümüzde Amerikan sosyal sermayesinin genişletilmiş yeniden-üretimde çok önemli bir özelliktir. Modern üretici güçlerin, bütün insanlığa yaraşır bir hayatı garanti etmekten ibaret olan dünya ölçüsünde tarihî bir sorunu çözecek geniş imkânlarını bu olay doğrulamaya yeter. Ama kapitalizm, bunları kullanabilecek güçte değildir. Üretken güçlerin müthiş arttığı ve bilimin son derece geliştiği 20. Yüzyıl, yüzmilyonlarca insanın yoksulluğuna bir son veremediyse yeryüzündeki bütün insanların maddî ve manevî refahında bir bolluk yaratmadıysa bunun tek sorumlusu kapitalizmdir.

Üretim birimi başına sabit sermaye masraflarındaki azalmadan hareket eden bazı iktisatçılar bundan böyle sermaye yatırımının gelişemiyeceği sonucuna vardılar. Bu iktisatçılar, bu durumun yatırımlarda bir azalma doğuracağını, ve bunun da kapitalizmin boğulmasına yol açacağını ileri sürdüler. Ama bu marksizme aykırı bir tümdengelimdir. Kapitalizm, otomatik olarak, çökemez.

Yatırımlardaki artış kaçınılmazdır. Bunu doğrulayan, sadece nüfusun artması, bundan dolayı da sosyal hasılayı artırma zorunluluğu; kapitalist dünyanın geniş bölgelerinin henüz sanayileşmemiş olması ve bu bölgelerin sanayileşmesinin mutlaka gerçekleşmesi zorunluluğu da değildir. İleri kapitalist ülkelerde yeniden-üretim süreci, yatırımların artırılmasını gerektiren iç uyarımlara tabi olduğu için de bu böyledir. Her şeyden önce, teknik ilerleme sabit sermayenin yenilenmesini zorunlu kılmaktadır. Teknik ilerlemedeki gelişme o kadar büyük olabilir ve moral bakımından yıpranmış bir sermayeyi yenileme zorunluğu öylesine kaçınılmaz olur ki yeni kuruluşlar yatırımlarda önemli bir artışa yol açar. Savaştan sonra kapitalist üretimdeki artışın sebeplerinden biri budur. 1930 yıllarında ve savaş süresin-

ce sabit sermayede esaslı bir yenilenme olmadığı için bu eğilim bugün kuvvetlenmiştir. İkincisi, rekabet, kapitalizmin özünde vardır. Taşan bir üretim kapasitesi olduğu zaman bile, kapitalizm, tekelleri yeni yatırımlara zorlar. Bundan dolayı yatırımlar durmadan artar, yavaş da olsa artar. Bu da, kapitalizmin teknik ilerlemenin nimetlerini gittikçe daha fazla kaybetmesine yol açar. Sovyetler Birliği Bilimler Akademisi Dünya Ekonomisi ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü İktisatçıları tarafından yapılan ve Amerikan transformasyon sanayiinde sabit sermayenin dağılımını gösteren [VI.] tabloyu inceliyelim.[34]

[Tablo: VI]

	1948	1953	1956	1959
Sabit sermayenin global fizik hacmi	100	116	127	135
Donatım	100	131	147	157
Üretim kapasitesi	100	139	166	191
Üretim hacmi	100	133	145	152
Üretim kapasitesi birimi başına sabit sermaye	100	83	77	71
Üretim kapasitesi birimi başına donatım hacmi	100	94	89	82
Üretim birimi başına sabit sermaye	100	87	88	89
Üretim birimi başına donatım hacmi	100	98	101	103

Bu tablo, bugün kapitalist üretim içinde meydana gelen bütün önemli olgular dizisini göstermektedir.

Millî ekonomideki büyük teknik gerçekleştirmeler,

[34] **U. S., Income and Output,** Washingtan 1958, s. 196-197; **Survey of Current Business,** Temmuz 1961, s. 24; **Keys to prosperity,** s. 8-9; **Statistical Abstract of the U.S.,** 1961, s. 778'den edinilen bilgilere göre.

sosyal emeğin üretkenliğinin değerlendirilmesiyle sonuçlanmaktadır. Bu da, üretim araçları birimi başına donatım hacminde fasılasız bir azalmayla olmaktadır. 1948'de 100 iken 1959'da 82'ye inmiştir; aynı şekilde üretim araçları birimi başına sabit sermaye masraflarındaki azalma da 1948'de 100 iken 1959'da 71 olmuştur.

Bununla beraber, kapitalist üretim ilişkileri, üretim araçlarını tam olarak kullanmaya, bilimsel ve teknik ilerlemenin objektif bakımdan mümkün kıldığı verimi elde etmeye imkân vermez. Yatırımlardaki artışla birlikte üretim kapasitesinin noksan-istihdamında bir artma olur. Bu muazzam üretim araçlarının kullanılmaması, birim üretim başına düşen özgül masraflarda bir yükselmeye sebep olur. Gerçekte, üretim araçları birimi başına yapılan masraflar göz önünde tutulursa, bunlarda büyük bir düşme görülür. Ne var ki, pazar genişlemediği, toplam üretim araçları kulanılmadığı ölçüde üretim ancak çok yavaş yükselir ve bu, üretim birimi başına sabit sermaye masrafında bir artışla sonuçlanır. Kapitalizmin çürümesinin ve teknik ilerlemenin verdiği imkânları kullanamamasının bir sebebi budur.

Kapitalizm çıkış yolunu, sabit malzemenin amortismanında hızlandırmakta aramıştır. Ama bu, üretim kapasitelerinin noksan-kullanımını ortadan kaldırmadığı gibi, kapitalizmin çözülüşünün etkilerini hayat pahalılığını yükselterek halka çektirmektir. Böylece kapitalizm, sosyal emeğin ürünlerini öylesine yağma eder ki teknik ilerlemenin nimetlerini boşa harcar ve iyiliği kötülüğe çevirir.

A. B. Devletlerinde yatırımlar, sınaî girişimlerde artan bir nakson-istihdam yaratmaktadır. 1959'da çelik fabrikaları üretim kapasitelerinin sadece % 37'sini kullanmışlardır. 1960 sonlarına doğru, çelik sanayii üretim cihazı kapasitesinin ancak % 50'sinden[35] daha azını kullan-

[35] **American Iron and Steel Institute,** Annual Statistical Report for 1960,

mıştır. Buhranlar arasındaki kısa devreler bile Amerikan ekonomisine refah getirememiştir. Ekonomide en yüksek ilerleme devirlerinde Amerikan sanayii üretim kapasitesinin ancak % 70'ini kullanmış ve bundan öteye geçmemiştir.

Bu nasıl açıklanabilir? Şöyle: kapitalizm, halkın ezici çoğunluğuna, üretici güçlerin gelişmesinin sağladığı nimetlerden faydalanma imkânını vermez; işçi sınıfının tüketimini, işçilere gerçek fiyatı ödenmemiş olan iş-gücünün değerinin teşkil ettiği Procuste'un demirden yatağının boyutlarına uygun olarak kısar.* Eğer halk yığınlarının tüketimi, emeğin üretkenliğine bağlı olarak yükselseydi, üretim imkânlarıyla gerçek üretim arasında ayrılık olmazdı. Ama kapitalizm böyle bir şeyi hiç bir şekilde sağlıyamaz. Halkın satın alma gücünün yetersizliği bundandır.

Başkan Kennedy'nin övünmelerle dolu demeçlerine rağmen nüfus başına düşen tüketim fonlarında pek büyük bir değişme yoktur. Aşağıdaki [tablo: VII] verilerden çıkan sonuç budur.[36]

[Tablo: VII]

Yıllar	Nüfus başına düşen tüketim fonu
1955	100,0
1956	99,6
1957	99,4
1958	98,2
1959	102,7
1960	102,9
1961	101,7

s. 51; **steel,** 16 Ocak 1961, s. 46.

*Procuste, yolcularını soymakla kalmayıp onları demirden bir yatağa uzatan ve ayakları yataktan dışarda kalırsa kesen, boyları yataktan kısa

Ferdî tüketimin sınırlarında sanki bir daralma olmamıştır. Üstelik tablo, tüketimin sosyal yönünü yansıtmıyor. Zenginler, tüketimlerini kısmak şöyle dursun, tersine artırdıkları için, işçilerin durumu şüphesiz daha da kötüleşmiştir. İşçilerin gelirleri alanında Eisenhower hükümetinin siyasî bilançosunu çıkaran ünlü burjuva iktisatçısı Léon Kayserling, Kasım 1960 tarihli **Progressive** dergisinde şöyle yazıyordu: "Bugün yıllık gerçek geliri 4.000 dolardan az olan Amerikan ailelerinin sayısı 1953'deki kadar yüksektir. Bu demektir ki, yoksulluğa karşı savaşta hiç bir şey sağlanmamıştır."[37]

Sermayenin, üretim alanındaki artışını bu frenleme eğilimi, işçi sınıfı için şimdiden ciddî bir tehdit halini almakta ve bu sınıf için yeni ve sayısız kötülükler yaratma tehlikesi göstermektedir. Kitle halinde kronik işsizlik, A.B. Devletlerinde gerçek bir felâket haline gelmiştir. Çalışan işçilerin, 1945'de % 1,9'unu bulan işsiz sayısı 1961'de % 6,8'e yükselmiştir; buna karşılık aynı devre içinde işçilerin uğradıkları para kaybı 2,9 milyar dolardan 16,7 milyar dolara çıkmıştır, yani 4,3 kat artmıştır. Toplam işsiz sayısı (5 milyon), kısmî işsizlerle birlikte, gerçekte 14 milyona yükselmiştir. Üstelik işsizler ordusunda gelecekte bir azalma umudu da yoktur. Sözde 'tam istihdam', safdil insanları aldatmaktan başka bir şey değildir. Amerika Birleşik Devletleri, iş arayan Amerikalı vatandaşların sayısının yıldan yıla arttığını görmektedir. Bu artış ortalama olarak yılda 800.000'dir. Ama Amerikalı iktisatçılar 1960 - 1970 devresinde bu sayının 1.400.000'e erişeceğini tahmin etmektedirler. Demek ki gelecek yıllarda Birleşik Devletleri artan bir işsizlik beklemektedir.

---

ise iplerle çekip uzatan atlantik haydudu. ç.

[36]U. S. Income and Output, 1958; Survey of Current Business, Temmuz 1961.

[37]**Statistical Abstract of the U.S.**, 1961, s. 203; Federal Reserve Bulletin, Ocak 1962, s. 90.

Emeğin üretkenliğindeki artışa rağmen, tekeller, halk yığınlarının taşıdığı hayat pahalılığı yükünü kaldırmayı hiç de düşünmüyorlar. Tersine, hayat pahalılığı durmadan artıyor. Kapitalizmin çürümesinin yarattığı bütün maddî kayıpları tekeller, işçilerin hayat şartlarını ağırlaştırarak telâfi etmeye çalışıyorlar.

Özellikle bu temel sebepten ötürüdür ki iç pazar sorunu, A. B. Devletlerinde ve bütün kapitalist âlemde kendisini daha şiddetle hissettirmektedir. Kapitalizmin ekonomik kanunları, kaçınılmaz şekilde üretimin gelişme ritimlerinde az bir yükselmeye, yatırımların yavaşlamasına, üretim araçlarının gittikçe daha sınırlı bir şekilde kullanılmasına, işsizliğin artmasına ve işçilerin durumunun kötüleşmesine yol açmaktadır. Bilimsel ve teknik devrim, kapitalist rejimin özünde mevcut çelişmeleri kuvvetlendirerek, kapitalist ilişkiler çerçevesini çatırdatıyor. Bundan dolayıdır ki, modern üretim güçleri kaçınılmaz bir şekilde sosyalizme geçişi adeta zorlayarak davet ediyor.

Kapitalist yeniden-üretimin bilimsel ve teknik devrimin etkisiyle derinleşen çelişmeleri başlıca emperyalist ülke olan A. B. Devletlerinde daha şiddetle kendini göstermektedir. Ama Amerikan ekonomisini nitelendiren olaylar sadece bu ülkenin bir iç meselesi değildir; kapitalist dünya ekonomisinin tümündeki parçalanmanın da bir kısmını teşkil eder. Kapitalist dünya üretiminin beşte ikisinden fazlasını sağlayan bir ülkede apaçık görünen bu olaylar bütün dünya ekonomisini dibe doğru sürüklemeye başlamıştır.

Birkaç yıl önce, burjuva basını çok anlamlı bir sloganı moda haline getirmişti: Amerika hapşırsa Avrupa zatürre olur. Bu teşbihli deyim, Amerikan ekonomisindeki en ufak bir hastalığın bütün kapitalist dünyaya yayılacağını ve Amerika Devletlerinin, kapitalist dünya sistemindeki ekonomik sarsıntılarının dış merkezi haline geldiğini ifade edi-

yordu.

İkinci Dünya Savaşından sonra burjuva iktisatçıları ve politikacıları ekonomik buhranlar sorununu, marksizme karşı açtıkları ideolojik savaşın kilit taşı yaptılar. Tekelci devlet kapitalizminin gelişmesinin burjuva ülkelerindeki iç ekonomik sarsıntıları önleyeceğini ileri sürüyorlardı. Burjuva devlet mekanizmasına başvurmakla kapitalizmin ekonomik buhranları savuşturmayı nihayet öğrendiğini ileri sürüyorlardı. 1956 sonbaharında Harward Üniversitesi'nden Prof. Slighter, son yıllar boyunca Amerika Birleşik Devletlerinde durum ve kurumlar öylesine değişti ki, bütün ekonominin devrî bir hareket şeklinden gittikçe uzaklaştığını, söylüyordu.

Gerçek, bu bilgiççe sözleri çürüttü. Bilimsel sosyalist görüşün kapitalist ekonominin gelişme konusunda yaptığı tahliller, olaylarla tamamen doğrulanmış bulunuyor. Savaştan sonra kapitalist dünya ekonomisi iki kuvvetli sarsıntı geçirdi. Ekonomik buhranlar A. B. Devletlerinde ve Kanada'da daha sık olmaya başladı. Savaş sonrası ekonomik devreleri boyunca, bu ülkeler ayrıca had fazla üretim buhranları geçirdiler. Şüphesiz bu buhranlar, 1929-1933 buhranı kadar derin olmadı ama her yeni buhran bir öncekinden daha şiddetli olarak kendini hissettirdi. 1948-1949 buhranı sırasında Amerikan üretimindeki düşme % 11 iken, 1957-1958'de aşağı yukarı % 15'e yükseliyordu. Bugün, daha kuvvetli yeni bir dünya buhranı olgunlaşmak üzeredir.

Savaştan sonraki ilk buhranın yani 1948-1949 buhranının sebebi İkinci Dünya Savaşı esnasında ve bu savaşı izleyen ilk yıllarda kapitalist dünya ekonomisinin biriktirdiği çelişmelerdir. A. B. Devletleri gibi bazı ülkelerin tekelleri savaş boyunca zenginleşmişti. Buna karşılık, öteki ülkeler savaş yüzünden harap olmuştu. 1948-1949 buhranında bu durum ifadesini buldu. Bu buhran birçok ba-

kımdan, 1921 buhranını andırıyordu; tıpkı kapitalist dünya ekonomisinin genel durumunun, bir bakıma, Birinci Dünya Savaşından sonraki durumu hatırlatması gibi. Lenin, 1921'de şöye diyordu: "Savaş esnasında zengin ülkeler refaha erdiler, tabiatıyla bu ülkelerin kapitalistleri refaha erdi; fakat sadece Rusya'nın değil, Almanya gibi bir ülkenin harap olmasından dolayı ve ekonomik durgunluktan, paranın devalüasyonundan ötürü Avrupa ülkelerinin büyük bir kısmında ticarî ilişkiler her şeye rağmen bozuldu; devalüasyon sebebiyle sanayilerin ürünlerini satmak imkânını bulamayan en zengin ülkeler büyük bir güçlük içindeler, işsizlik bütün ülkelerde işitilmedik bir şekilde artıyor, bütün dünyada eşi görülmedik bir ekonomik buhran büyüyor."[38]

İkinci Dünya Savaşından sonra da buna benzer bir durum meydana geldi. A. B. Devletleri savaştan istifade ederken Batı Avrupa ve Japonya tam bir yıkıntıya uğramıştı. Belirli bazı şartlara bağlı olarak, Amerika Birleşik Devletlerinin üretimi tam gelişme içindeydi. Donatıma, yiyecek maddelerine ve cari tüketim mallarına ihtiyacı olan Batı Avrupa devletleri, Japonya ve az gelişmiş ülkeler ödeyecek paraları olmadığı için bunları satın alamıyorlardı. Savaştan sonra Amerikanın üretimindeki artış, sadece Amerikan iç pazarının değil, fakat bütün kapitalist âlemin pazarının dar sınırlarına çarptı. Savaştan sonraki ilk ekonomik buhran, işte bu şartlar içinde patlak verdi. Ama bu buhran, uzun süreli olamazdı. Bu devrin dünya ekonomisi, bu buhrana nispeten hızlı bir çözüm bulacak şartları içeriyordu. Özellikle, kapitalizm, sabit sermayeyi büyük ölçüde yenilemek için kitle halinde yatırımlar yapmıştı.

1957-1958'de kapitalist âlem daha geniş ve daha derin bir buhranla karşılaştı. Kapitalist üretim göstergesin-

[38]Lenin, Oeuvres, C. XXXII., s. 95.

deki düşüş geneldi. [Tablo: VIII]

[Tablo: VIII]

Kapitalist ülkelerin sanayi üretiminde ve ihracatında artış ritmi[39]

	1955	1956	1957	1958
Sanayi üretimi	+ 10,9	+4,5	+3,4	—2,5
İhracat	+ 8,6	+8,8	+5,6	—1,5

Çeşitli kapitalist ülkelerin ekonomik gelişmesindeki eşitsizlik ve diğer sebepler, özellikle siyasî sebepler, bu ülkelerin hepsinin aynı zamanda buhrana düşmelerini önlüyordu. Ama devrî buhran bir kere başladı mı, hiç durmadan yeni ülkelere yayılır; çünkü kapitalist âlem ekonomisinin birliği sanayi devresinin safhalarının birbirini izlemesiyle de kendini gösterir. Günümüzde, emperyalist devletlerin, kapitalist dünya pazarının parçalanmasını şiddetlendiren ve kapitalist ekonomi içinde tam bir nispetsizlik yaratan iktisadî politikası, dünya ekonomik devresinin safhalarındaki eş-zamanlılığı daha da karmaşık hale getirir ve bozar. Bununla beraber, kapitalist dünyanın birliği bütün engellerin üstesinden gelir: 1957'de Amerika Birleşik Devletlerinde buhranın başlamasından ve kapitalist ülkelere yeniden yayılmasından bu yana, dünya kapitalist üretim ve ticaret eğrisi hızla düşmeye devam etti. Burjuva propagandası, üretimdeki düşüşü, Amerikan sanayii içinde önemsiz sınırlı ve geçici bir hareket olarak göstermeye çalışıyordu. Bununla beraber, olgular 1957-1958 buhranının genel bir karakter edindiğini göstermektedir. [Tabo: IX]

Dünya kapitalist üretiminin dörtte üçünü ellerinde tutan ülkelerin üretiminde doğrudan doğruya bir düşme oldu. Diğer ülkelerde buhran, başlıca üretim kollarını et-

[30] **Statistical Yearbook**, 1960, s. 59, 403.

[Tablo: IX]

Kapitalist ülkelerin sınaî üretim göstergesi (1957=100)[40]

	1956	1958	1957'ye oranla 1958 (%)
Amerika Birleşik Devletleri	99,1	92,7	—7,3
Kanada	100	100	
İngiltere	98,3	98,3	—1,7
Belçika	100	93,5	—6,5
Japonya	86,2	100,6	+0,6
Norveç	95,3	100	
Hollanda	97,6	100,7	+0,8
Batı Almanya	93,9	102,7	+2,7
Fransa	92,4	104,2	+4,2
İtalya	93,4	103,6	+3,6
Kapitalist âlemin tamamı	96,7	97,5	—2,5

kiledi. Buhrandan en çok zarar gören ülke Amerika Birleşik Devletleridir. 1957 sonbaharından 1958 Nisanına kadar, A. B. Devletlerinin sanayi üretimi, buhrandan önce erişmiş olduğu maksimum noktaya oranla % 14,8 azaldı. Bu, 1948-1949 devrî buhranından beri bu ülkenin üretimde gördüğü en önemli düşüştü. Buhran boyunca Kanada'da sanayi üretimi, 1957 başlarında erişmiş olduğu en yüksek noktaya oranla % 10 düşmüştü. İngiltere, Belçika, Hollanda, Norveç, İsveç, Japonya ve az gelişmiş birçok ülke, buhran, hiç değilse, bir durgunluk geçirdi.

Bu buhranın dünyaya yaygın olma niteliği, sadece kapitalist âlemin üretiminin en büyük kısmını ellerinde toplamış ülkelerin ezici çoğunluğunu kapsamaması olayında görülmez. Bu nitelik, transformasyon, yapı ve taşıt sanayileri gibi esas kollarda uluslararası kapitalist pazarda

[40] **Aynı eser,** s. 59, 79, 81, 82, 84-87.

genel bir doygunluk ve dünya ticaretinde çok belli bir azalmanın kaydedilmiş olmasında da ifadesini bulur.

Amerika Birleşik Devletleri ve Kanada gibi ülkelerde buhran istisnasız bütün üretim kollarına yayıldı. Buna oldukça benzer bir olay İngiltere'de, Belçika'da ve diğer bazı ülkelerde görüldü. Ama özellikle en çok sarsıntıya uğrayan madenî eşya sanayii oldu. Fransa hariç, dökme demir ve çelik üretimi bütün kapitalist ülkelerde düştü. Bu ülkelerin çelik üretiminde 28, dökme demir üretiminde 27 milyon tonluk bir düşme kaydedildi. Birçok yüksek fırın söndürüldü, Martin fırınları faaliyetini durdurdu. Demirden gayri madenî eşya sanayii ciddî bir buhran geçirdi.

Maden üretimindeki bu azalmayla birlikte maden kömürü ve petrol çıkarılmasında bir yavaşlama oldu. 1958'de petrol üretimi hemen hemen hiç artmadı, hattâ Amerika Birleşik Devletlerinde, Venezuela ve Kanada'da azaldı. Öte yandan, buhran, makine sanayiini ve gemi yapımını da sardı.

Bu buhranın anlatılmasını tamamlamak için bunun kapitalist yatırımlarda genel bir düşüşle ifadesini bulduğunu (bu da onun dünya ölçüsünde olduğunu bir kere daha göstermektedir) ve sanayideki buhranın tarımdaki buhranla katmerlendiğini eklemek gerekir; ayrıca, az gelişmiş ülkelerin durumu bakımından ağır sonuçlar doğurduğunu da belirtmek yerinde olur. Kapitalist ülkelerde ilkel maddeler tüketimindeki azalma az gelişmiş ülkelerin ödeme dengesinde tam bir bozukluk yarattı ve bu ülkelerin döviz ihtiyatlarını kuruttu. Genç devletlerin sanayileşmesi ve beslenme durumu bu buhrandan ciddî bir şekilde zarar gördü. [Tablo: X]

1957-1958 buhranı, İkinci Dünya Savaşından sonra kapitalizmin buhransız gelişmesi imkânı konusunda burjuva nazariyelerini ve reformistlerin hayallerini sildi süpürdü. Emperyalizmin ideologları bile, on yıldan beri üze-

[Tablo: X]

Yatırımlar hacmindeki değişme (bir önceki yıla oranla % olarak)[41]

	1957	1958	1959
A.B. Devletleri	+ 3,5	— 4,5	+10,3
İngiltere*	+ 4,6	— 5	— 5
Kanada	+ 8,6	— 4,1	+ 0,6
Hollanda	+ 3	— 9	+ 10
İtalya	+ 9,2	+ 1,4	+ 8,4
sanayiye yapılan	+ 9,2	— 3,8	+ 6,6
Fransa	+10	+ 1,6	+ 0,5
İsveç	+ 4	+ 8	+ 8

rinde çene yormaktan vazgeçtikleri sözde 'savaş sonrası ekonomik yükselişi'nin sona erdiğini ve kapitalist ekonominin ciddî güçlüklerle karşılaşacağını kabul etmek zorunda kaldılar.

Ekonominin askerîleştirilmesinin buhrana karşı bir deva olduğu ve silâhlanma yarışının ekonomik refahı sağlıyacağı efsanesi yıkıldı gitti. Gerçekte, 1957-1958 buhranı NATO ülkeleri, silâhlanma için muazzam paralar, günde aşağı yukarı 60 milyar dolar, sarfederken patlak verdi. Ekonominin askerîleştirilmesi, askerî konsorsiyomları zengin etti, ama kapitalist ekonomiyi buhrandan kurtaramadı.

Kapitalizm kampını sarsan ekonomik sarsıntılar çağdaş kapitalizmin 'tam istihdam'ı sağlayabileceği yolundaki burjuva propagandasını temelinden yıktı. 1957-1958 buhranı, A. B. Devletlerinde, Kanada'da, İngiltere'de ve diğer ülkelerde yeniden işsizliği artırdı. Hattâ buhranı izleyen sınaî kımıldanış bile işsizliği ortadan kaldıramadı.

Ekonomik buhranlar kapitalist ülkelere muazzam za-

---

[41] **"La situation économique des pays capitalistes": Supplément a la revue** Mirovaia ekonomika i mejdunarodnye otnoçenia, 1961, no. 7. s. 4.

*Transformasyon sanayiine yatırım.

rarlar veriyor. Ünlü istatistikçi Voytinski çifti, savaştan sonraki ilk üç buhrandan dolayı Amerikan ekonomisinin doğrudan doğruya uğradığı zararın 115 milyar dolara yükseldiğini, bundan başka, gelişme ritimlerinin yavaşlamasından ötürü uğranılan dolaylı kayıpların 300 milyar dolar olduğunu hesapladı.

Emperyalist tekeller ekonomik buhranların yükünü ülkelerdeki işçi sınıfının, köylülerin, çiftçilerin ve az gelişmiş devletlerin halk yığınlarının sırtına yüklüyorlar. Gelişmiş sanayiden yoksun olan ve sanayileşmiş kapitalist ülkelere yaptıkları ilkel maddeler ve yiyecek ürünleri ihracatıyla geçinen ülkeleri kırıp geçiren hammadde buhranı son yıllarda çok arttı. Başlıca emperyalist ülkeler tarafından tespit edilmiş olan işlenmiş ürün fiyatları durmadan yükselirken, dünya ilkel madde fiyatları eğrisi düşmeye devam ediyor.

1954'den 1960'a kadar az gelişmiş ülkelerin ihraç ettikleri malların fiyatları % 8 azalırken, kapitalist ülkelerden ithal ettikleri malların fiyatları % 2,1 artmıştır.[42] Bu 'fiyat makaslamalarının' sonucu olarak ilkel madde ve tarım ürünleri üreticisi ülkelerin yaptığı ihracatın değeri gittikçe daha fazla düşüyor ve bunların döviz rezervleri tehlikeli bir şekilde azalıyor.

1957-1958 dünya ekonomik buhranı sona ereli üç yıldan fazla oluyor. 1957'deki en yüksek seviyeye oranla kapitalist dünyanın sanayi üretimi % 13 ilâ % 14 kadar yükseldi. Bir önceki devredekinden daha zayıf olmakla beraber, yeni bir ekonomik ilerleme, yeni bir atılış görülmektedir. Ne var ki, yeni bir buhranın hazırlanmakta olduğunun belirtileri şimdiden hissedilmektedir.

Buhranın öncülleri üç büyük doğrultuda kendini gösteriyor. Birincisi, başlıca kapitalist ülkelerin iç pazarlar sorunu daha kesin bir şekilde ortaya çıkıyor. İkincisi, dün-

[42]Monthly Bulletin of Statistics, U. N., Ekim 1961, s. VIII-X.

ya pazarında gittikçe artan bir rekabete ve yarışmaya girişen bu ülkelerin dış pazarlar sorunu için de durum aynıdır. Nihayet, gelişmiş sanayi ülkeleriyle sadece ilkel madde ve tarımsal ürünler ambarı olan ülkeler arasındaki açıklık durmadan artmaktadır.

Her şeyden önce Amerikan ekonomisinin güçlükleri ve çelişmeleri artmaya devam etmektedir. 1957-1958 buhranından sonra iki yıl bile geçmeden Amerika Birleşik Devletleri sanayii, 1960 yazından 1961 ilkbaharına kadar süren bir ara-buhran geçirmiştir. 1957'deki düzeyi ancak yüzde birkaç oranında geçmiş olan sanayi üretimi sonradan % 8 düşmüştür. Temmuz-Ağustos 1961 aylarına doğru bu buhran atlatılmış ve üretim, daha önceki en yüksek düzeyine yeniden erişmişti. Ne var ki, burjuva uzmanlarının konjonktür hakkında söyledikleri bütün afsunlu sözlere ve askerî kredilerdeki artışa rağmen durum kötüdür.

Amerika Birleşik Devletlerinin sınaî üretimi 1961'de % 1'den az artmıştır; başka bir deyişle, yerinde saymaktadır. Bazı burjuva iktisatçıları 1963'den itibaren Amerika Birleşik Devletlerinde yeni bir buhranın başlayabileceğini tahmin etmektedirler.

Şu sıralar, Batı Avrupa ve özellikle Federal Almanya, Fransa, ve İtalya'da sanayi üretim artış ritimlerinde bir yavaşlama vardır. Gerçi şimdiye kadar toplam üretim araçlarındaki genişleme, efektif (ödeme gücü olan) talebin gelişiminden geri kalıyordu, ama şimdi iç pazarın imkânlarını aşma eğilimini gösteriyor.

Kendi payına İngiliz ekonomisi durgunluk halindedir. Son beş yıl boyunca İngiltere'nin sınaî üretimi, ancak 1959 yılında artmıştır; oysa diğer yıllarda yerinde saymıştır. Bundan dolayı 1955'den 1961'e kadar sınaî üretimdeki artış ritmi yıllık ortalaması % 2'yi bulmamıştır. 1960'da ve hele 1961'de İngiliz sanayii ciddî güçlüklerle karşılaşmıştır. 1961 Eylülünden beri ve aylarca süren durgunluk-

tan sonra memleketin global sınaî üretim hacmi azalmaya başlamış, geçmiş aylara oranla Eylül'de % 2,5 Ekim'de % 1 düşmüştür. İngiliz sanayiinin bazı kollarında üretimdeki bu düşüş bir buhran gidişi almıştır.

Uzun süreli tüketim malları üretimindeki buhran, bir yıldan fazla bir zamandan beri devam ediyor. 1961'de buzdolabı yapımı % 16, televizyon yapımı % 42, motosiklet yapımı % 26 azalmıştır. 1960'a oranla çelik üretiminde % 9 azalma vardır; aynı devre boyunca kâğıt üretimi % 4 azalmış ve dokuma sanayii siparişleri % 24 düşmüştür. 1961'de İngiltere'de 1.004.000 motorlu kara taşıt aracı yapılmıştır, oysa 1953'deki üretim 1.353.000 idi; yani düşme % 26'yı bulmuştur. İşsizlik yeniden artıyor, İngiltere'de Ağustos 1961'de 305.000, Şubat 1962'de 454.000 işsiz vardı. Dış ödeme bilançosundaki açık, görülmedik oranlara erişmiştir: bu açık 1960'da 5335 milyon sterlin ve 1961'in ilk üç ayında 214 milyon sterlindir.[43]

Ödeme bilançosundaki bu buhranı gidermek ve uluslararası döviz olarak sterlini kurtarmak için İngiliz hükümeti 1961 yazında yeni ve sert tedbirler aldı: iskonto haddini % 7'ye yükseltti, dolaylı vergileri % 10 artırdı, devlet giderlerini kıstı ve kredi işlemlerini sınırlandırdı. İşçi Partisi'nin en gözde uzmanlarından biri olan Harold Wilson, bu tedbirleri gerektiren ekonomik güçlükleri nitelendirirken, ingiliz ekonomisinin bugünkü durumunun uzun süreli 'derin bir buhran' olduğunu ve bunun ancak 1931'deki buhranla karşılaştırılabileceğini bildirdi.

1961'de İngiltere'nin ekonomik durumundaki gerilemenin hissedilir ölçüde artmasının iç düzenle ilgili sebeplerin dışındaki sebeplerden biri, Avrupa Ekonomik Birliği ülkelerinin dünya pazarlarındaki rekabetinin kuvvetlenmiş olmasıdır. İngiliz sanayii, bugün kendisi için en

---

[43]Monthly Digest of Statistics, Şubat 1962, s. 21, 41, 58, 63, 67, 68, 72, 106.

önemli olan Batı Avrupa pazarlarını kaybetmek tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Londra malî çevrelerinin başlıca organı olan **Financial Times,** 14 Ekim 1961 tarihli sayısında İngiltere'nin ekonomik durumunu şöyle görüyor: "1960'larda iş ikliminin 1950'lerdekinden tamamen farklı olacağı varsayılıyor; üretim araçlarının fazlalığı çok daha yaygın bir olay haline gelecek, rekabet artacak, kârlar azalacak, ve şirketler, sadece bugünkü düzeyde kalabilmek için, büyük yatırımlar yapmak zorunda kalacaklardır."

Son on-on iki yıl boyunca sınaî üretimde önemli bir artışa sahne olan Batı Almanya ve Japonya ekonomilerindeki gelişmenin özellikleri derin bir tahlilden geçirilince, bu ülkeler ideologlarının büyük bir reklâm kampanyası ile bildirdikleri sözde 'ekonomik mucizenin' içyüzü ortaya çıkar.

Bu iki ülkenin İkinci Dünya Savaşından sonraki ekonomik gelişmesini incelemek için, bu savaştan yenik çıktıklarını daima göz önünde tutmak gerekir. Savaşın meydana getirdiği tahribattan ve sınaî üretiminin uzun bir süre savaştan önceki düzeyin altında kalmasından dolayı (bu memleketlerin ekonomileri ancak 1950'lerde düzeltilebildi), üretim artışı ritimlerinde geçici bir süre nispeten hızlı bir gelişme mümkün oldu. Bundan başka, bu ülkeler dünya kapitalist üretiminde savaş öncesi özgül ağırlıklarını bulalı pek az zaman oluyor. Bundan dolayı, Batı Almanya'nın ve Japonya'nın üretimindeki hızlı artış, kapitalist dünyada işgal ettikleri yeri kökünden değiştirdi. Bu iki ülke, ekonomilerinin ana kollarına çok büyük yatırımlar yapmak ve sanayilerinin sabit sermayesini yenilemek ve üretimlerini çağdaş temeller üzerinde reorganize etmek imkânını buldular. Diğer taraftan, bu ülkelerin ekonomik yapılarında savaştan sonra önemli değişiklikler oldu. Bir dizi yeni sanayi kuruldu, Alman ve Japon tekelleri bu sa-

nayilere dayanarak dış pazarlarda sürekli bir yayılma sağladılar. Buna benzer olaylar bir dereceye kadar Fransa'da, İtalya'da ve diğer bazı ülkelerde de görüldü. Batı Almanya ve Japonya, ürünlerini dünya pazarına sürmek için birçok kolaylıklar buldular; çünkü, yenileşmiş sanayileri daha iyi rekabet edebilecek duruma gelmişti ve üstelik A. B. Devletleri, bu ülkelerden, özellikle Japonya'dan gelen mallara iç pazarlarını alabildiğine açmıştı.

Batı Almanya'nın ve Japonya'nın ekonomik gelişme ritimleri, bu ülkeler geniş birikimlere başvurabildikleri için, hızla yükselmişti. Bu da her şeyden önce, işsizliğin alıp yürüdüğü sırada işçilere ödenen nispeten düşük ücretlerden dolayı ve **ağır askerî masrafların yükünü çekmedikleri için** mümkün olmuştu. Bundan başka, Amerika Birleşik Devletleri bu ülkelere önemli sermaye yatırımı yapmıştı. Aynı zamanda bu ülkeler büyük bir genişleme içinde bulundukları ve ihracatlarını artırdıkları için muazzam gelirler sağlıyorlardı.

Bununla beraber, Federal Almanya'da sınaî üretimin gelişme ritimleri düşmeye başlamıştı. 1961'de üretim artışı, 1960'dakinden hemen hemen iki kat düşüktü; 1960'da % 10,7 iken ertesi yıl % 6'ya inmişti. Aynı zamanda malların dünya pazarlarına sürülmesi gittikçe daha fazla güçlüklerle karşılaşıyordu.

Bu durum Batı Almanya sanayiine yapılan siparişlerin özellikle tedavüldeki para miktarına olan nispetinde görülür. 1959 ve 1960 yıllarında sırasiyle 109 ve 108 olan bu oran 1961'de 101'e düşmüştü.[44] Demir-çelik, gemi yapımı ve dokumacılık gibi Batı Almanya'nın bazı geleneksel sanayi kollarında durum kötüleşti. Maden kömürü sanayiinde birkaç yıldan beri süregelen aşırı-üretim buhranı, daha da ağırlaştı. 1961 yılı başlarında 10,6 milyon tonu bulan sürümü yapılmamış maden kömürü ihtiyatları

[44] **Monatsberichte der Deutschen Bundesbank, 1962,** no 1, s. 140.

(üç dört yıldan beri görülen en düşük düzeydi bu) bu aynı yılın sonunda 12 milyon tona yükselmişti.[45] Bu, döviz ihtiyatlarında, bu ükeyi sınaî donatım ve ilkel maddeler ithalâtını sınırlandırmaya mecbur eden bir ayarlamaya yol açmaktadır. Bu da sınaî üretimin gelişme ritimlerinde bir azalmaya sebep olmaktadır. Bundan dolayı, ekonomik gelişmedeki yüksek ritimlerine rağmen Japonya'da kronik bir karakter alan ve artan bir işsizlik meydana gelmiştir.

Fransız ekonomisi ise, yıllardan beri iki engel arasında bocalamaktadır: üretimin düşmesi ve enflasyon. Tecrübe göstermiştir ki bu memleketin yönetici çevrelerinin, devlet masraflarını alabildiğine şişirerek talebi kamçılamak için yaptıkları teşebbüsler, kaçınılmaz bir şekilde, fiyatlarda bir yükselmeye ve dış ödeme bilançosunda bir buhrana yol açmıştır; öte yandan, maliyeyi 'sağlamlaştırmak' için alınmış tedbirler de üretimde bir durgunluğa sebep olmuştur. Cezayir savaşının ve atom silâhları yarışının gerektirdiği masrafların devlet bütçesine yüklenmesiyle bu kaçınılmaz sonuçlar daha da şiddetlenmiştir.

Fransa'nın bugünkü durumunun özelliği şudur: ekonomisi ilk defa olarak iki tehlikeyle karşı karşıyadır. Bütün önemli sanayi kollarında üretim artışı ritimlerinde görülen yavaşlama, artan bir enflasyonun endişe verici belirtileriyle birlikte oluşmaktadır. Bu durum, tesadüfî değildir. Tekellerin, de Gaulle'ün kişisel iktidar rejimine dayanarak, işçilerin hayat seviyesine karşı giriştikleri ve 1958 yılı sonundan beri gittikçe artan bir şiddetle gelişen taarruz, halk yığınlarının satın alma gücünü adamakıllı kısıtlamıştır. **United States News and World Report** adlı Amerikan dergisine göre, "Fransız ekonomisinin zayıf noktası, tüketim malları talebinde ve bu malları, özellikle uzun süre kullanılarak tüketilen elektrikli ev eşyası gibi

[45] Wirtschaft und Statistik, 1962, no 1, s. 19.

malları, üreten sanayi kolundadır. Dar ya da orta gelirli halk tabakalarının satın alma gücü, iç fiyat yükselmelerinden, azamî ücretin tespitinden ve dolaylı vergilerin artmasından yani 1957-1961'in ilk yarısı boyunca kullanılmamış maden kömürü ihtiyatlarındaki artış, aynı devre boyunca maden kömürü çıkarımındaki artışın hemen hemen iki katı oldu.

Bugün, Batı Almanya'nın ekonomik konjonktüründeki düşüşün sebebi, gelişme ritimlerindeki yavaşlamanın şimdiye kadar ekonomik ilerlemenin en emin 'temellerini' meydana getiren üretim kollarına yayılmış olmasıdır. Durum, otomobil ve elektro-teknik sanayilerinde bilhassa belirgindir. A. B. Devletlerinden, İngitere'den ve Fransa'dan farklı olarak, Federal Almanya'da otomobil üretiminde mutlak bir azalma olmamakla beraber, bu ülkede gene de gittikçe artan sürüm güçükleriyle karşılaşmaktadır. Bu olayın açık bir belirtisi 1961 ilkbaharında "Borgward" otomobil konzern'inin sürümünde görülmüştür. 1961'de Batı Almanya'nın buzdolabı üretiminde % 14 ve televizyon alıcı cihazı üretiminde % 20 bir düşme olmuştur.[46] 1961'in ikinci yarısı boyunca, genellikle üretim araçları yapan çok önemli sanayi kollarına verilen siparişler azalmaya başlamıştır. Üretim araçarının noksan-istihdamı gittikçe yayılmaktadır. **'Financial Times**'a göre, "Bütün Avrupa'da üretim güçlerinde bir fazlalık görülmektedir. Hemen hemen her yerde, ekonomik yükselişin yavaşlama işaretleri belirmeye başlamıştır."

Japon ekonomisindeki kararızlık her gün daha da artmaktadır. İkibuçuk üç yıl süren geçici bir iktisadî ilerlemeden sonra, Japon ekonomisinin çelişmeleri 1961 ortalarından itibaren yeniden artmaya başlamıştır. Savaştan hemen sonra iç pazarda tam bir genişleme sağlayan et-

[46] **Die İndustrie der Bundesrepublik Deutschland,** 1961, no 12, s. 15.

menler (toprak reformu, vs.) ortadan kalkmaktadır; bunun ilk sonucu da, ferdî tüketimin gelişme ritimlerini frenlemesidir. Dış pazarlarda ürünlerin sürümünde güçlüklerle karşılaşılmaktadır. İhracattaki artma ritimleri ithalâttaki artışın ciddî şekilde gerisinde kalmaktdaır. 1958 de frankın devalüasyonunu izleyen tedbirlerden ciddî şekilde müteessir olmuştur.

Dünya pazarlarında ürün sürümünde karşılaşılan güçlükler ve fiyatlardaki yükselme, sanayide özel yatırımların azaltılmasına yol açmaktadır; bütçede denge sağlanmadıkça bu özel yatırımları devlet yatırımlarıyla telâfi etmek gittikçe güçleşmektedir. Bütçe açığında yeni bir artış, kaçınılmaz bir enflâsyon tehdidi yaratmaktadır. Bundan dolayı, Fransız sanayiinin gelişme ritimleri azar azar yavaşlamaktadır. İş çevrelerinin bülteni olan **Perspectives**'in 11 Kasım 1961 tarihli sayısına göre, "Fabrikaların aldığı yeni siparişlerin, teslimata göre çok düşük olduğu demir-çelik sanayiinde dalgalanma belirtileri başlamıştır. Dünya pazarında olduğu gibi, iç pazarda da yabancı, özellikle Amerikan rekabeti korkusunun endişeye sebep olduğu kimya sanayiinde şaşkınlık baş göstermiştir. Batı ekonomisine yeni bir ekonomik genişleme getireceği umulan fakat beklenen genişliği kazanamıyan A. B. D. deki yeniden artış umulanı vermemiştir."[47] Fransa'nın büyük sanayicilerinin dergisi olan **Entreprise,** durumu daha da kesin bir şekilde dile getirmektedir: "Ekonomik genişleme nefes tıkanıklığı geçiriyor."

Bugün sanayi bakımından gelişmiş bütün kapitalist ülkeleri nitelendiren olgu, ekonomik güçlüklerin artmasıdır. Emekçilerin ekonomik çıkarlarına karşı tekellerin giriştikleri taarruzun genişlemesini önlediği daralmış efektif talep çerçevesi içinde, üretim araçlarının artması ciddî bir tehlikedir.

---

[47]Perspectives, 11 Kasım 1961.

Son yıllar boyunca Batı Avrupa otomobil sanayiindeki baş döndürücü gelişme örneğine bakarak bu konuda somut bir fikir edinilebilir. Uzmanlara göre, bu sanayi kolunun üretim kapasitesi öyle bir düzeye erişmiştir ki tam verimle kullanılması büyük sürüm güçlükleri yaratmaktadır. Ana rekabet yüzünden, otomobil fabrikatörleri yeni girişimler kurmaya devam etmektedirler. Bundan dolayı, iki üç yıla kalmadan Batı Avrupa otomobil sanayiinin, tıpkı Amerika Birleşik Devletlerinde olduğu gibi, sabit sermayesinin sadece bir kısmını çalıştırması beklenmektedir.

1961 sonbaharında, Batı-Avrupa demir-çelik sanayiine verilen siparişler açıkça azalmaya başlamıştır. Avrupa sanayiinin bu kesiminde de buhranın başlamasından korkan tekellerin basın organları alârm vermiştir. Kapitalist Avrupa ülkelerinin kömür sanayii ile gemi sanayii de bir durgunluk içindedir. Bu ülkelerin diğer birçok üretim kollarında bugün üretim kapasitelerinin noksan istihdam edildiği görülmektedir.

Hiç şüphe yok ki batı Avrupa'nın karşılaştığı ekonomik güçlükler durmadan artacaktır. Bu, çok normaldir. Aslında, bu ülkelerin ekonomisi, on iki yıl kadar önce Amerikan ekonomisinin geçirdiği bir gelişme safhasına varmıştır. Bugün Amerika Birleşik Devletlerinin başına gelenler çok yakın bir gelecekte diğer ileri kapitalist ülkelerin de başına gelecektir. Amerika Birleşik Devletlerinin ekonomik gelişme düzeyiyle diğer gelişmiş kapitalist ülkelerin ekonomik gelişme düzeyini ayıran uçurum yavaş yavaş kapanmaktadır. Peki, bu olayın kesin anlamı nedir?

Bu, her şeyden önce şu demektir: Batı Avrupa ve Japonya, bugün Amerika Birleşik Devletlerine özgü aynı olayları yaşayacaktır, yani ekonomik gelişme ritimleri yavaşlayacak, buhranlar sıklaşacak, üretim kapasitelerinde had bir noksan-istihdam artışı olacak ve kitle halinde iş-

sizlik başlıyacaktır. İkincisi, emperyalist ülkelerin ekonomik gelişme düzeyleri birbirine yaklaştıkça, pazarları ele geçirmek için giriştikleri mücadele gittikçe artacaktır. Teknik bakımdan ilerlemiş ülkelerin her biri kendi toprakları üzerinde yeni sanayiler kurmakta (kimya, elektronik, otomatik alet-makineler, vs.), bu da, bütün kapitalist sistem ölçüsünde, kaçınılmaz bir şekilde, üretim araçlarında muazzam bir fazlalığın meydana gelmesine sebep olmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerin ekonomisi de birçok patlayıcı unsurları içinde taşımaktadır. Kapitalist ekonomi sisteminin bu kesimi, gelişmiş ülkelerin sanayilerini sarsmaya başlayan sarsıntılara karşı son derece hassas olduğu gibi, dünya fazla-üretim buhranını da artırabilir ve çıkmaza sokabilir. Belli başlı kapitalist ülkelerin 1957-1958 buhranından kurtulabilmelerine rağmen az gelişmiş ülkelerin ekonomisinin birçok dallarında, özellikle hammaddeler üretiminde (dünya hammadde fiyatları durmadan düştüğü için) buhranın devam ettiği olgusunu gözden uzak tutmamak gerekir. Büyük güçlüklerle karşılaşmış olan az gelişmiş ülkeler, kauçuk, petrol, bakır, çinko, kurşun ve jüt ambarıdırlar. Bundan, bu ülkelerin, sanayileşmiş devletlerden işlenmiş ürün alıcısı olarak, ödeme kabiliyeti azalmakta olması sonucu çıkmaktadır, bu da yeni bir dünya buhranının olgunlaşmasına yardım etmektedir.

Kapitalist ülkelerin çoğunda para durumunun son derece sallantılı olduğunu da eklemek gerekir. Savaştan sonraki ilk yıllardan farklı olarak, ödeme dengesinde açık veren ülkeler, hammadde ve tarım ürünleri ambarı olan ülkelerden veya İngiltere'den ibaret değildir; artık, bu olay Amerika Birleşik Devletlerine de yayıldı. Yeni bir dünya buhranının yaklaştığını emperyalist devletlerin yönetici çevreleri hissetmektedirler. Bu buhranın genişlemesini önlemek için tedbirler almaya çalışıyorlar. Gün gibi açık

ki, Amerika Birleşik Devletlerini ve diğer kapitalist ülkeleri saran yeni silâhlanma yarışı dalgası sadece askerî ya da siyasî sebeplere dayanmakla kalmıyor, aynı zamanda yeni bir iktisadî sarsıntıyı da önlemeye çalışıyor. Hem içerde hem dışarda, tekelci devlet ekonomisinin düzenlenmesi yolunda alınan diğer kararlar da aynı amacı taşımaktadır (örneğin, az gelişmiş ülkeler, özellikle Lâtin Amerika'ya uygulanan yeni "yardım" programları).

Bununla beraber, savaş sonrası yıllarının tecrübesi göstermektedir ki, bütün bu tedbirler ekonomik buhranları önleyebilecek durumda değildir. "1929-1933 buhranı genişliğindeki ekonomik buhranların getirebileceği tehlikeli sosyal sonuçları hesap eden tekelci burjuvazi kapitalizme özgü ekonomik kargaşalıkların yıkıcı gücünü hafifletmek için güdümlü ekonomiye başvuruyor. Bununla beraber, tekelci devlet kapitalizmi, kapitalizmin ekonomik kanunlarını ortadan kaldırmadığı ve kaldıramıyacağı gibi, üretimin başı boşluğunu ve keşmekeşini, ekonomik krizleri ve kapitalist sistemin diğer kısımlarını da yok edemez."

Üretici güçlerle üretim ilişkileri arasında esasen varolan ve teknik ilerlemenin, halk kitlelerinin durumundaki kötüleşmenin, ekonomik buhranların, enflasyonun, silâhlanma yarışının, askerî yükün artmasının daha da keskinleştirdiği çelişme, emperyalizmin çelişmelerinin bütününü daha da ağırlaştırıyor ve tehlikesini artırıyor. Tekelci kapitalizmin ideologları, ortak pazar örneğini vererek ve Avrupa Ekonomik 'bütünlüğü' siyasetini ve uygulamasını ileri sürerek, bu olguyu inkâr etmeye girişiyorlar. Batı Avrupa devletleri arasındaki çelişmelere bu 'Ortak Pazar' örgütünün son vereceğini, 'çatışmasız', güdümlü ve planlı yeni bir kapitalizm yolunda bir adım atacağını, üretken güçlerin hızla ilerlemesini ve halkların hayat düzeylerinin yükselmesini sağlıyacağına, halkları inandır-

maya çalışıyorlar.

Ne var ki, Ortak Pazar'ın, kurucularının çizdikleri bu şairane tabloya, uzaktan bile olsa, benzediğini tarafsız hiç bir ekonomi uzmanı ciddî bir şekilde ileri süremez. Aslında Ortak Pazar, altı Batı Avrupa ülkesinin malî oligarşisinin dünya kapitalist pazarını emperyalistler arasında paylaşmak için gerçekleştirdiği devlet tekelciliği tipinde bir antlaşmadan başka bir şey değildir.

Dünyayı iktisadî bakımdan paylaşan uluslararası tekelci sermaye birlikleri, sadece uluslararası tekeller biçiminde olmaz, devletler düzeyinde antlaşmalar biçiminde de olabilir. "Şüphesiz kapitalistler arasında ve devletler arasında **geçici** antlaşmalar yapılması mümkündür. Bu anlamda Avrupa kapitalistleri arasında bir antlaşma gibi Avrupa Birleşik Devletleri de mümkündür. Amacı nedir? Amacı, Avrupada sosyalizmi birlikte boğmak, zorla ele geçirilmiş sömürgeleri birlikte korumaktır."[48] Bu görüş, Ortak Pazar'ın ve öteki Avrupa bütünlüğü planlarının asıl tabiatını anlamamıza imkân verir.

Avrupa'nın siyasî ve pratik bütünlüğü, şüphesiz ki, emperyalizmin gelişmesinde yeni bir olgudur. Bu olayın arka planında dünya sosyalizminin karşı konulmaz gelişmesi ve kapitalizmin çöküşü vardır. Altı Avrupa Devletini Ortak Pazarın kuruluş sürecini hızlandırmaya götüren de sosyalizmin başarılarıdır. Ortak Pazar, tekellerin, daha üstün ekonomik sosyal kuruluş olan sosyalizme geçişi gerektiren dünya üretken güçlerinin gelişmesinin objektif kanunlarına karşı gösterdiği tepkidir. Bu birlik, bir yandan, özel kapitalist ekonomi biçimini, millî sınırları aşan üretken güçlerle 'uzlaştırmak' için yapılan teşebbüstür; öte yandan, dünyayı ekonomik bakımdan çeşitli emperyalist ülkelerin tekelleri arasında bir paylaşma şeklidir.

---

[48]Lenin, **A propos du mot d'ordre des Etats-Unis d'Europe, Oeuvres,** éd. fr. C. XXI., s. 354.

Aynı zamanda bu birliğin asıl amacı bütün sosyalist kampa ve anti-emperyalist devrimci güçlere karşı savaşmak için emperyalistlerin çabalarını birleştirmektir. Bundan dolayı da siyasî-askerî paktlara, özellikle NATO'ya sıkı sıkıya bağlıdır.

Demek ki Ortak Pazarın, bu pazarı meydana getiren ülkelerin üretiminde bir artış sağlayabilmesine rağmen, gerici ve saldırgan bir karakteri vardır. Ortak Pazar, kapitalist ülkeler arasındaki çeişmeleri hafifletmemiştir ve hafifletemez. Bu çerçeve içinde, altı ülkenin ekonomik işbirliği derin çelişmelerin damgasını taşır. 'Küçük Avrupa', daima, ekonomik ve siyasî bir çelişmelerin düğümü olarak kalıyor. Bu Ortak Pazarı kurdukları anda bile, bütün ülkelerin tekelleri dünya pazarında amansız bir mücadeleye hazırlanıyorlardı. Tekeller, bu yeni pazarda genişlemeye hazırlanmak için, işletmelerini moderlenştirmek amacıyla yatırımlarını artırdılar; kuvvetli bir rekabeti karşılayabilecek güçte olmak için komşu ülkelere sızmaya başladılar. Avrupa Ekonomik Topluluğu (C.E.E.) içindeki bu rekabet, Roma Antlaşmasının uygulanma şartları konusunda devam etmektedir. En çeşitli sorunlar üzerinde bitip tükenmeyen tartışmalar bu yüzdendir. Bu pazarın, tek dövize sahip olmaması olgusu bile, bu ülkelerin tekelleri arasındaki çelişmeleri ortadan kaldıramıyacağını çok iyi göstermektedir. Tarım konusunda bu ülkeler arasında ayrılıklar vardır. Ama bu, Ortak Pazarın varolmadığı anlamına gelmez. Bu, hesaba katılması gereken bir gerçektir. 'Birliğin' sınırları sorunu da ayrı bir iştir.

Ortak Pazar, çatışmalardan arınmış bir Batı Avrupa yaratmamıştır. Tersine, Avrupa kapitalizmini, dünya kapitalizmine karşı çıkaran çelişmeleri artıran bir etmen olmuştur. Daha şimdiden kapitalist Avrupa'yı Altılar Avrupası ile Yediler Avrupası diye ikiye ayırmıştır. Bilindiği gibi, İngiltere Ortak Pazara karşılık, Avrupa Serbest

Mübadele Birliğini kurmuştur. Bu birliğe, İngiltere'den başka, İsveç, İsviçre, Avusturya, Norveç, Danimarka ve Portekiz dahildir. Batı Avrupa, iki grup arasında amansız bir mücadele alanı olmuştur. Ama bu mücadelede Altılar, Yediler'den daha üstün görünmektedir. İngiltere kötü bir yenilgiye uğramıştır. Bugün uzlaşmak ve Ortak Pazara girmek sorununu ortaya atmak zorunda kalmıştır. Şüphesiz bu kadar çabuk uzlaşma sadece ekonomik sebeplerle açıklanamaz. Başlıca rolü, siyasî sebepler oynamıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nin, İngiltere'nin ve bütün Batı Avrupa'nın emperyalist çevreleri, kapitalist Avrupa'nın ekonomik bakımdan paylaşılmasının, kendi siyasî bölünmesine ve NATO askerî blokunun parçalanmasına yol açmasından korkmaktadırlar. Bu, sosyalist dünya sistemine karşı siyasî-askerî ve ekonomik bir kuvvet olarak görülen Avrupa Birliği planlarının suya düşmesi demektir.

İngiltere'nin Ortak Pazara girmesi İngiliz Milletler Topluluğu (Commonwealth) içinde ve bütün sterlin bölgesinde derin çelişmeler yaratmıştır. Bu adımı atmakla İngiltere, Commonwealth'la olan bütün ekonomik ilişkiler sistemini zedeliyebilir. Onun Avrupa Ekonomik Birliğine girişi, bu yüzden, hem memleket içinde, hem de İngiliz Milletler Topluluğunda şiddetli bir mücadeleye sebep olmuştur.

Şüphesiz, Avrupa Birliği, az gelişmiş ülkeler için büyük bir tehlikedir; bu, emperyalizmin bu ülkelerde genişlemesi anlamına gelir. Ama bunun sonucunda, az gelişmiş ülkeler halkının emperyalist kuvvetlere karşı yaptıkları mücadele kuvvetlenecektir.

A. B. Devletleri mevcut çelişmeleri kendi çıkarına sömürmeye çalışıyor. Avrupa Ekonomik İşbirliği'nin (C.E.E.'nin), kendi ülkeleri için hem ekonomik bir tehdit, hem de siyasî bir zorunluluk olduğunu kabul ediyor. Amerika Birleşik Devletleri yöneticilerinin asıl amacı Batı'nın

siyasî-askerî ittifakını sağlamlaştırmaktır. Gerçi bir süre Roma antlaşması ile İngiltere'nin Serbest Mübadele Birliği planını aynı zamanda destekledi ama Batı Avrupa İttifakı ile Nato Paktında bir kopma (parçalanma) tehlikesinin belirdiği bugün artık böyle bir durum yoktur. Bundan dolayı, Amerika Birleşik Devletleri, Serbest Mübadele Birliğini tasfiye etmesini ve C.E.E.'ye girmesini sağlamak için İngiltere'yi sıkıştırmaktadır. Aynı zamanda, C.E.E.'nin kendi memleketi için teşkil ettiği tehlikeyi etkisiz kılmaya çalışmaktadır. Kapitalist pazar üzerindeki dünya egemenliği planlarını gerçekleştirmeyi hâlâ hayal eden Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği yoluyla Batı Avrupayı ekonomik ve siyasî kontrolleri altına geçirmek istiyorlar. 'Birleşmiş Avrupa'yı, Amerikan tekellerinin hâkim olacağı Atlantik topluluğunun basit bir unsuru haline getirmeyi arzuluyorlar. Ama bu gerçekçi bir umut değildir.

Görüldüğü gibi, Batı Avrupa topluluğu, emperyalistler arasında yeni çelişmelerin doğmasıyla sonuçlanmıştır. Bununla beraber, günümüzde birlik eğilimi iyice kuvvetlenmiştir. Emperyalistler, sosyalist dünya sistemine karşı savaşma gücünü bu birlikte bulacaklarını umuyorlar.

Dünya kapitalist ekonomisinin buhranı, burjuva rejimine özgü çelişmeleri derinleştirir ve keskinleştirir. "Birçok ülkede kapitalist rejimin tasfiyesi, dünya sosyalist sisteminin gelişmesi ve güçlenip sağlamlaşması, sömürge sisteminin parçalanması ve eski imparatorlukların yıkılması, kurtulmuş ülkelerde başlayan sömürge ekonomik yapısının yıkımı, bu ülkelerle sosyalist âlem arasındaki ekonomik mübadelelerin genişlemesi, hep dünya kapitalist ekonomisinin buhranını şiddetlendirir."

Bütün bu olaylar dünya kapitalist ekonomisinin gelişme şartlarında derin değişiklikler yaratmaktadır. Yeryüzünün geniş bir kesiminin kapitalizmin uygulama alanı

olmaktan çıkışı kapitalist dünya ekonomisine büyük zararlar vermiştir. Bilindiği gibi, İkinci Dünya Savaşından önce Avrupa'ya yapılmış olan yabancı sermaye yatırımlarının % 20'si, savaştan sonra dünya sosyalist sistemine girmiş olan ülkeleri ilgilendirirdi; nasıl ki Asya'da Okyanusya'da gerçekleştirilmiş olan yatırımların % 16,3'ü de Çin'e kalmıştır.

Sömürge sisteminin çöküşü de çok sanayileşmiş kapitalist ülkelerde bağımsızlıklarına kavuşmuş genç devletler arasındaki ekonomik mübadelelerde önemli değişiklikler yarattı. Sadece, sömürge imparatorluklarının çöküşü, Marx'ın deyimiyle, eski sömürgelerin "iyi idare edilmek için" haraç ödemeyi reddetmeleri, ve kurtulmuş ülkelerin kendi millî ekonomileriyle kapitalist dünya ekonomisi arasında yeni bağlar kurmaları söz konusu değildir. Önemli olan şey, bu ülkelerin, ekonomilerinin sömürge yapısını kırmaya başlamalarıdır. Bütün bunlar, emperyalist devletleri, bağımsızlıklarına kavuşmuş ülkelere eskisi gibi sermaye ihraç etmek imkânından, buralardaki ilkel madde ve gıda maddeleri kaynaklarını istedikleri gibi kullanmak, imkânından, kısaca, yeryüzünün bu bölgelerini sömürmek imkânından yoksun bırakmaktadır.

Dünya kapitalist ekonomisinin buhranı, sanayileşen bazı ülkelerin sadece büyük üretici değil, fakat aynı zamanda tarım ürünleri, gıda maddeleri ve ilkel maddeler ihraççıları haline gelmeleri olayı sebebiyle de ağırlaşmıştır. Ayrıca, tarımın ağır bastığı birçok ülke de, gıda maddeleri ithal eder duruma gelmişlerdir. Bir ülkenin, sanayileştiği ölçüde tarım ürünleri ithaline gittikçe daha fazla ihtiyacı olacağını ve kendi tarımının zayıflıyacağını düşünmek artık doğru değildir. Büyük sanayi ülkelerinde şimdi tarım da son derece gelişmiştir. Bu bakımdan, A. B. Devletleri özellikle kendini gösterir. Aynı şekilde Fransa gibi bir ülke yiyecek maddelerini tamamen kendi

kaynaklarıyla sağlamaktadır. Tarım üretimindeki bu yükselme, İngiltere ve Federal Almanya'da da görülmektedir. Sanayi ülkeleri, az gelişmiş ülkelere tarım ürünleri ihraç etmeye başlamışlardır. Kimyadaki ilerlemenin, gübre üretim ve ihraç eden bazı kollara ciddî bir darbe indirdiği de eklenirse az gelişmiş ülkelerin dünya pazarındaki durumunun pek parlak olmadığı görülür. Kapitalist dünya ekonomisinin yeni gelişme şartları içinde, sanayi ülkelerinde emeğin üretkenlik seviyesi ile az gelişmiş ülkelerde emeğin üretkenliği seviyesi arasındaki uçurum, mübadele dengesizliğini yeniden ağırlaştırmıştır. Az gelişmiş ülkelerin açığı, petrol ihracatından elde edilen gelirler çıkarıldıktan sonra, 1959'da 3,3 milyar dolarken, 1960'da 4,7 milyar dolara yükselmiştir.

Bütün bunlar bu iki grup ülkenin ekonomik mübadelelerinde derin bir kargaşalık yaratmıştır. Sanayi ülkelerinin, örneğin İngiltere'nin, tarım ülkelerine yaptıkları ihracatta da bir durgunluk başlamıştır. Haftalık **Economist** dergisinin, İngiltere'nin ihracatında durgunluktan sızlanması boşuna değildir.

Bütün emperyalist çevreler hep birden, kapitalist âlemin bu iki bölümünün böyle bir evriminin, devam ederse, kendi dış ticaretleri için ciddî bir tehlike meydana getireceğini düşünmeye başladılar. Fakat emperyalistler bu çelişmeleri çözebilecek durumda değillerdi. Bu çelişmeler, ancak az gelişmiş ülkeler dünya kapitalist sisteminden çıkarlarsa çözülebilir.

Sanayileşmiş kapitalist ülkeler, kendi aralarındaki ekonomik mübadeleleri artırarak bir çıkış yolu bulmaya çalışıyorlar. Bu çaba sadece bu ülkeler arasında ticareti artırmakta değil, bir de karşılıklı sermaye göçlerinin gelişmesi, tekelci bağların perçinlenmesi vs. gibi olgularda ifadesini bulur. Bununla beraber, bu, dünyanın ekonomik bakımdan paylaşılması için yapılan mücadeleyi ortadan

kaldırmaz. Devletin tekelci şekli, bugün bu mücadelenin kisvesine bürünmüş olmakla beraber, meseleleri daha fazla çözemiyor. Dünya kapitalist pazarı çağdaş üretken güçlere nispeten çok dar geliyor.

"Çağdaş kapitalizm pazarlar meselesini çok fazla ağırlaştırmıştır. Emperyalizm bu meseleyi çözemez, çünkü emekçilerin efektif taleplerinin üretimin artışına göre geride kalacağını gösteren bir ekonomik kanuna boyun eğer. Bir de az gelişmiş ülkelerin sınaî gelişmesini frenler. Dünya kapitalist pazarı, daha hızla gelişen üretimin imkânlarına oranla dar gelir. Bu pazar sayısız gümrük ve himaye engelleriyle bölünmüştür; birbirinden ayrılmış para bölgelerini içerir, Emperyalizm kampında pazarlar için, sermaye yatırım alanları için, ilkel madde kaynakları için yapılan rekabet şiddetleniyor. Kapitalizmin egemenliği altındaki topraklar pek çok daraldığı ölçüde, bu mücadele daha keskin bir ayırdedici nitelik kazanıyor."

Olguların gösterdiği gibi, çağdaş kapitalizm ekonomik kararlılığı gerçekleştiremez, üretken güçlerde hızlı ve uyumlu bir büyüme (gelişme) sağlayamaz, kronik durgunluk olaylarından ve devrî buhranlardan kurtulamaz. Tersine, gelecekte siyasî ve iktisadî buhranları doğuracak olan çelişmeleri artırmaktan başka bir şey yapamaz. Üretim araçlarında özel mülkiyet ve halk yığınlarının sömürülmesi temeli üzerine kurulmuş olan bu sosyal sistemin tarihî bakımdan mahkûm bulunmasının ve yıkılışının kaçınılmaz olmasının başlıca sebeplerinden biri işte burada yatar.

4 lira